

קונטרס

סדר דרך הלמוד

על-פי דעת

רבנו הקדוש והנורא, אור הגנוז והצפון,
בוצינא קדישא עלאה, אדונינו, מורנו ורבנו
רבי נחמן מברסלב, זכותו יגן עלינו.

גם הוספנו

התעוררות ללמוד שלחן ערוך בכל יום

הובא לדפוס

על-ידי חסידי ברסלב

עיה"ק ירושלים תובכ"א

שנת תש"ן לפרט קטן

מוֹהֲרָא"ש נ"י אָמַר: מִי שְׁמַרְגִּיל אֶת עֲצָמוֹ
לִלְמַד עַל־פִּי סֵדֶר־דִּרְדָּר־הַלְמוּד שֶׁל רַבֵּנוּ ו"ל,
הוּא דִּיקָא יָכוֹל לַעֲבֹר וְלִהְיוֹת וּלְטַיֵּל בְּכָל
מְקוֹמוֹת הַתּוֹרָה הַקְדוּשָׁה: תנ"ך, מִשְׁנָיוֹת,
בְּבִלִי, יְרוּשָׁלַּמִי, תוֹסֶפֶתָא, וְכָל הַמְדַּרְשִׁים
כָּלֶם, וְסִפְרֵי הַזֶּהָר וְהַתְקוּנִים וְכָל סִפְרֵי
הַפּוֹסְקִים: רַמְבַּ"ם, טוֹר וְשִׁלְחַן עֲרוּךְ, וְכָל
סִפְרֵי קְבָלָה וְחִסְדוֹת וּמוֹסֵר, כִּי הָעֵצָה הַזֹּאת
הִיא נְכוֹנָה לְמִי שֶׁמְבִינָהּ וּלְמִי שֶׁרוֹצֶה לְהוֹדוֹת
עַל הָאֱמֶת, וְעַם הָעֵצָה הַזֹּאת יְכוּלִים לִהְיוֹת
מִתְמִידִים כָּל הַחַיִּים.

(אֲמַר־מוֹהֲרָא"ש, חֵלֶק ב', סִימָן תתכח)

הַקְדָּמָה

בְּרוּךְ הוּא אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר לֹא הִשְׁבִּית מַאֲתָנוּ
גּוֹאֵל וּבְגָלוֹתֵנוּ שְׁלַח אֱלֵינוּ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר צַדִּיקִים
קְדוֹשִׁים, אֲשֶׁר הֵם מְלַמְּדִים אוֹתָנוּ אֶת הַדֶּרֶךְ, אֲשֶׁר נִלְךְ
בָּהּ וְנַעֲלָה עִמָּה בֵּית אֵל, וְנַצְלִיחַ דְּרָכֵנוּ הַנִּצְחִי; וְכָל
צַדִּיק וְצַדִּיק תִּקֵּן תִּקּוּנִים וְגִדֵּר גִּדְרִים וְסִיג סִיגִים וְכו',
לְמַעַן נִשְׁאָר קִיָּם בְּאַמוֹנָתֵנוּ הַקְדוֹשָׁה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְנִקְיָם
אֶת הַתּוֹרָה הַקְדוֹשָׁה וּמִצְוֹתֶיהָ יִתְבָּרֵךְ בְּשִׂמְחָה עֲצוּמָה,
וּלְהַמְשִׁיךְ עַל עַצְמָנוּ עֲרֻבוֹת נֶעֱם זֵיו שְׂכִינַת עֲזוֹ יִתְבָּרֵךְ
לְהַאֲרִי עַל נַפְשֵׁנוּ הָאֶרֶת אוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ, הַמְּאִירָה בְּכָל
הָאָרֶץ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (יחזקאל מ"ג): וְהָאָרֶץ הָאִירָה
מִכְבוֹדוֹ וְגו'.

וְהִנֵּה בְּדוֹרוֹתֵינוּ אֵלֶּה זְכִינוּ, שֶׁשְׁלַח אֱלֵינוּ הַשֵּׁם
יִתְבָּרֵךְ אֶת הַצַּדִּיק יְסוֹד עוֹלָם, נִחַל נוֹבֵעַ מְקוֹר חַכְמָה,
זְכוּתוֹ יֵגֵן עָלֵינוּ, רַבְּנוּ נַחֲמָן מִבְּרֶסֶלֶב, זְכוּתוֹ יֵגֵן עָלֵינוּ,
אֲשֶׁר הָאִיר אֶת הָעוֹלָם עִם עֲצוֹתָיו הַקְדוֹשִׁים וּדְרָכָיו
וְהִנֵּהגוֹתָיו הַנִּפְלְאִים, פְּלִאֵי פְּלִאִים לְקֶרֶב וּלְחֹזֶק וּלְאַמֵּץ
אֶת כָּל הַנִּשְׁמוֹת אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ וְהוֹרָה לָהֶם דֶּרֶךְ קָל וְנָקֹל,
אֵיךְ שֶׁכָּל אֶחָד וָאֶחָד, אֲפִלּוּ הַגְּרוּעַ שֶׁבְּגְרוּעִים וְכו',

יכול לשוב אליו יתברך ולהאיר על נפשו אורו יתברך. ואין לך עוד דבר או מדה או עבודה או קדשה או מצוה או הנהגה טובה, שלא דבר ממנה, כמוכא באריכות בספריו הקדושים וספרי תלמידיו הקדושים — קחהו משם, ומחמת שהרבה לדבר ולחזק ולאמץ את נפשות ישראל ביותר על למוד תורה הקדושה וללמד הרבה מאד מאד בדרך בקיאות, ורצונו הקדוש היה, שכל בר ישראל יטיל ויהיה בכל חלקי התורה הקדושה, נגלה ונסתר, תורה, נביאים, כתובים, ששה סדרי משנה, בבלי, ירושלמי, תוספתא וכל המדרשים כלם, ספרי הזהר הקדוש והתקונים וכתבי האר"י, זכרוננו לברכה, וכל ספרי הפוסקים — רמב"ם, טור, ושלחן ערוך ונושאי כליהם (עין בשיחות הר"ן, סימן כ"ח וסימן ע"ו), ותהלה לאל, זכינו בחסדו יתברך להרחיב את הדבור מאד ולהראות ולגלות לכל בר־דעת ולכל משכיל על דבר אמת, את אמתת העצה הנוראה ונפלאה, שגלה לעם סגלה, באיזה דרך ובאיזה אפן יכול כל אחד לחזר הרבה ולשקד ולטיל בכל חלקי התורה הקדושה, ולכן הדפסנו את הקונטרס הקטן הזה.

הַקְדָּמָה

שִׁמְג

וּבַחֲסָדָיו הַגְדוֹלִים וּבְרַחֲמָיו הַמְרִבִּים עָשָׂה
הַקּוֹנִטְרָס הַנִּפְלָא הַזֶּה הַתְּעוֹרְרוֹת רַבָּה בְּעוֹלָם, כִּי נִדְפַס
בְּכִמָּה רַבּוֹת טַפְסִים וְנִתְפַּשֵּׁט בְּכָל קְצוֹי תֵּבֵל מִמָּשׁ,
וּבְכָל תַּפּוּצוֹת יִשְׂרָאֵל נִתְקַבַּל בְּשִׂמְחָה וּבְהַתְלַהּבוֹת
עֲצוּמָה, וַתִּהְיֶה לָאֵל, עָשָׂה נִפְשׁוֹת לְמֵאוֹת וּלְאַלְפִים
לְמַעַן שְׁקִידָה רַבָּה בְּלִמּוּד תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה, כֵּן יַעֲזֹרֵנוּ
הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, שִׁיִּדְפַס וַיַּחֲזֹר וַיִּדְפַס, וַיִּתְּרֵבוּ נִפְשׁוֹת
יִשְׂרָאֵל הַשׁוֹקֵדִים עַל דִּלְתֵי הַתּוֹרָה הַקְדוּשָׁה בְּדֶרֶךְ
וּבַעֲצָה וּבְהִנָּהֲגָה, שֶׁהִדְרִיף וַיַּעַץ וַהֲנִיחַ רַבָּנוּ הַקְדוּשׁ
וְהַנּוֹרָא, בּוֹצִינָא קַדִּישָׁא, זְכוּתוֹ יִגֵּן עָלֵינוּ.

אֲךָ לְמוֹתָר לָנוּ לְהַדְגִּישׁ, כִּי הַקּוֹנִטְרָס הַזֶּה מְרַבֶּה
לְדַבֵּר רַק מַעֲנִין לְמוּד בְּקִיאוֹת, וְאֵין כּוֹנֵתָנוּ, חֵס
וְשְׁלוֹם, לְמַעַט בְּלִמּוּד עֵיוֹן; אֲדַרְבֵּה, בַּחֲסָדוֹ יִתְבָּרֵךְ
זְכִינוּ לְחַבֵּר סֵפֶר "תּוֹרָה לְשִׁמָּה", וְשֵׁם מְבָאָר בְּאֵר
הַיֵּטֵב נוֹרָאוֹת נִפְלָאוֹת מַעֲלַת הַלּוּמֵד בְּעֵיוֹן וְעֲצוֹת
וְהַדְרָכוֹת יִשְׁרוֹת עַל-פִּי דְבָרֵי רַבָּנוּ, זְכוּרָנוּ לְבָרְכָה, אֵיךְ
לְלַמֵּד בְּעֵיוֹן, אֲךָ הַקּוֹנִטְרָס הַקָּטָן הַזֶּה נִתְחַבֵּר בְּיוֹתֵר
לְמַעַן אֵלּוֹ אֲשֶׁר טְרוּדִים מְאֹד עַל הַמַּחֲיָה וְעַל הַכִּלְכָּלָה,
וְרַב הַיּוֹם וּלְרַבּוֹת הַלֵּילָה יִגְעִים וְטְרוּדִים וְכוּ', וְכֵן
לְבַחּוּרִים, שֵׁישׁ לָהֶם תְּפִיסָה קָשָׁה וְכוּ', וְכֵן עַל אֵלּוֹ
שֶׁעוֹבֵר כָּל מִינֵי בְּעִיּוֹת בְּהַחֲיִים וְכוּ' וְעוֹבֵר עָלֵיהֶם כְּכֹר

מה ששָׁעֵבֶר, כָּל אֶחָד וְאֶחָד כָּפִי מֵה שְׂיֹדֵעַ אֶת נִגְעֵי
 לִבָּבוֹ וּמִכְאוּבָיו וְכוּ' — אֲלֵיהֶם יַעֲרֹב נָא דְבָרֵי
 הַקּוֹנְטֵרס הַנִּפְלָא הַזֶּה, וְאֲשֶׁרֵיהֶם וְאֲשֶׁרֵי חֶלְקָם, אִם
 יִצְיָתוּ וְיִקְיָמוּ מֵה שְׁכָתוֹב בּוֹ, וְאִזּוּ יִצְלִיחוּ דְרָכֵיהֶם,
 וְיִתְעַלּוּ בְּמַעֲלֹת הַתּוֹרָה וְהִירָאָה, וְזֶה בְּרוּר כְּשֶׁמֶשׁ
 בַּצְּהָרִים, וְהוּא בְּדוּק וּמִנְסָה בְּחֶסֶדוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְאִין לְשָׁנוֹת
 מִמֶּה שְׁכָתוֹב בַּקּוֹנְטֵרס הַנִּפְלָא הַזֶּה אֶפְלוּ תִּבָּה אַחַת
 וְכוּ', כִּי בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ הָרַבִּים כָּל אֱלוֹ הַבְּחוּרִים, שְׂיָצְאוּ
 לְתַרְבוֹת רָעָה, רַחֲמָנָא לְצֻלָּן [הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ] יִשְׁמְרֵנוּ
 [וְיִצְיָלֵנוּ], אוֹ עֲזֹבוּ לְגַמְרֵי הַיְשִׁיבָה בְּגִיל צָעִיר וְהִלְכוּ
 לַעֲבֹד וְכוּ', אוֹ הוֹלְכִים סֶתֶם בָּטֹל וְכוּ', וְהַבְּטָלָה מְבִיאָה
 אוֹתָם לְיָדֵי שְׁעָמוּם וְלְיָדֵי זָמָה וְכוּ' (כְּתוּבוֹת נ"ט) —
 הַכֹּל הִיָּה מִפְּנֵי הַטְּעָמִים, הַמוֹכָאִים בְּפָנִים הַקּוֹנְטֵרס
 הַקָּטָן הַזֶּה, וְאִם הָיוּ מְרַגִּילִים אוֹתָם בְּסֹדֶר דֶּרֶךְ הַלְמוּד
 הַזֶּה מִיָּמֵי בְּחֻרוֹתָם, הָיוּ גְּדֻלִּים וּמַצְלִיחִים עַד מְאֹד
 מְאֹד, וְהָיוּ צוֹמְחִים לְאֵילָנוֹת נִפְלְאִים, הָעוֹשִׂים פְּרוֹת
 טוֹבִים וּמְתוֹקִים, וְהָיוּ בְּקִיָּאִים בְּכָל הַתּוֹרָה כְּלָה וְהָיוּ
 נִשְׁאָרִים בְּהִישִׁיבוֹת וּבְכַתִּי-מִדְּרָשׁוֹת וְהַכּוֹלָלִים.

וְהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ יֵאִיר עֵינֵינוּ בְּאוֹר תּוֹרָתוֹ הַקְּדוֹשָׁה,
 וְנִזְכֶּה לְהִרְבוֹת סִפְסָלִים וְתַלְמִידִים בְּבֵית-הַמִּדְרָשׁ

הַקְדָּמָה

שמה

וּלְהוֹסִיף בַּחוּרִים בִּישִׁיבוֹת הַקְדוּשׁוֹת, שִׁיתְּמִידוֹ לְלַמֵּד
תּוֹרָה קְדוֹשָׁה בְּהַתְמָדָה רַבָּה וּבִתְשׁוּקָה עֲצוּמָה, כִּי
הַמְּרַגִּיל עֲצָמוֹ לְלַמֵּד בַּדֶּרֶךְ וּבְאִפֶּן הַזֶּה, אֶפְלוּ שִׁיְהִיָּה
לוֹ כָּל מִיָּנִי בְּעִוֹת בְּהַחַיִּים וְכו', וְאֶפְלוּ כְּכֹר עֹבֵר עָלָיו
בְּחַיָּיו מֵהַ שֶׁעֹבֵר וְכו', כָּל מִיָּנִי קִטְנוֹת וִירִידוֹת וּנְפִילוֹת
וְכו', בּוֹדָאִי שְׂאוֹר הַתּוֹרָה תַּחֲיֶיהוּ וְתוֹצִיאֶהוּ מֵהַחֹשֶׁךְ
וְהָאֶפְלָה וְהַצִּלְמוֹת, שֶׁנִּלְכַּד וְנִפְל בְּתוֹכָהּ וְכו', כִּי
הַקּוֹנְטֵרס הַנִּפְלָא הַזֶּה מְכַנִּיס בְּאֶדָם חֲמִידוֹ דְּאוֹרִיתָא,
שִׁיְהִיָּה לוֹ תְּשׁוּקָה עֲצוּמָה לַחֲזוֹר וּלְטִיל וּלְהִיּוֹת וּלְבַקֵּר
בְּכָל חֻלְקֵי הַתּוֹרָה הַקְדוּשָׁה; וּמִי שֶׁעֵין אֱמֶת לוֹ, וְיוֹדֵעַ
מֵהַ שֶׁעֹבֵר בְּעֵתִים הֵלְלוּ עַל בְּגִי-הַנְּעוּרִים וְכו', וְאֵין לוֹ
מוֹתָרוֹת בְּמַחוּ וְטִנּוּף בְּלִבּוֹ (עֵין לְקוּטִי-מוֹהַר"ן, חֵלֶק א'),
סִימֵן ס"א) — הוּא יוֹדֵה עַל הָאֱמֶת, שֶׁכֶּךָ הוּא הָאֱמֶת,
כְּמוֹ שֶׁמְבָאָר בַּקּוֹנְטֵרס הַקָּטָן הַזֶּה, וּמֵהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ
הָאֱמֶת נִבְקֶשׁ, שִׁיְהִיּוֹ אֲמָרִינוּ לְרָצוֹן, וּמִי שִׁיסְתַּכַּל
בַּקּוֹנְטֵרס הַקָּטָן וְהַנִּפְלָא הַזֶּה, יִתְלַהֵב לְבוֹ בְּהַתְלַהֲבוֹת
עֲצוּמָה וַיַּעֲשֶׂה לְעֲצָמוֹ שְׁעוּרִים קְבוּעִים כְּסִדְרָן בְּכָל
חֻלְקֵי הַתּוֹרָה הַקְדוּשָׁה, וּבִזְכוּת הַתּוֹרָה נִזְכָּה לְהַנָּצֵל
מִכָּל פְּגַעֵי הַזְּמָן, וְנִמְשִׁיךְ עַל עֲצָמָנוּ עֲרֻבוֹת נְעִימוֹת זִיו
חַיּוֹת אֱלֻקוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְנִזְכָּה לְהַכִּלֵּל בּוֹ יִתְבָּרֵךְ לְגַמְרֵי
מַעֲטָה וְעַד עוֹלָם.

כָּל מֶה שֶׁלִּמַּד אָדָם בְּעוֹלָם הַזֶּה וְהָיָה נִמְנָע אֶצְלוֹ
לְעַמֵּד עַל אֲמִתּוֹת כְּוֹנֵת הַלְמוּד בְּשִׁלְמוֹת — יִזְכֶּה
לְהִבִּין עַל אֲמִתָּתָהּ בְּעוֹלָם הַבָּא.
(סֵפֶר הַמִּדּוֹת, אוֹת לְמוֹד, סִימָן ח)

הַרְגֵּל הַלְמוּד הוּא עוֹלָה לְמַעְלָה עַל קִיּוֹם כָּל
הַמַּצּוּוֹת.
(שָׁם, סִימָן לֵג)

יִלְמַד אָדָם אֶפְלוּ בְּלֹא הִבְנָה.
(שָׁם, סִימָן לֵח)

סדר דרך הלמוד

על-פי דעת אדונינו, מורנו ורבינו,
הרב רבי נחמן מברסלב,
זכותו יגן עלינו

רבינו, זכרוננו לברכה אמר (לקוטי מוהר"ן, חלק ב', סימן מ"ד): צריכים לברוח מכל מיני חכמות והמצאות, שיש להנכנסים בעבודת השם יתברך, כי כל אלו החכמות של העולם, שיש להנכנסים ומתחילין קצת בעבודת השם יתברך, אינם חכמות כלל, והם רק דמיונות ופתיים ושטותים גדולים, ואלו החכמות מפילין מאד את האדם מעבודת השם יתברך, והינו מה שחושב וחוקר ומדקדק ביותר, אם הוא יוצא כראוי במה שעושה; ואמר אז: בשר-ודם אי אפשר לו שיצא ידי חובתו בשלמות, ואין הקדוש-ברוך-הוא בא בטרוניא עם בריותיו (עבודה-זרה ג'), ולא נתנה תורה למלאכי-השרת (קדושין נ"ד); ועל אלו המדקדקים

ומחמירים בחמרות יתרות, עליהם נאמר (ויקרא י"ח):
 וחי בהם ולא שימות בהם (יומא פ"ה); כי אין להם שום
 חיות כלל, ותמיד הם במרה-שחורה מחמת שנדמה
 להם, שאינם יוצאים ידי חובתן בהמצוות שעושים,
 ואין להם שום חיות משום מצוה מחמת הדקדוקים
 והמרה-שחורה שלהם. ואמר אז, שהוא בעצמו אינו
 מחמיר שום חמרה כלל, ובאמת אחר כל החכמות
 צריך להשליך כל החכמות ולעבד את השם יתברך
 בתמימות ובפשיטות גמור, בלי שום חכמות, וזה הוא
 החכמה הגדולה שבכל החכמות לבלי להיות חכם
 כלל.

כי באמת אין חכם בעולם כלל, ואין חכמה ואין
 תבונה נגדו יתברך. פירוש — דבר, שהוא רק נגדו
 יתברך, אין בזה שום חכמה כלל והעקר — רחמנא
 לבא בעי, ובפרט בעניני הזמנים שנופל האדם בכל
 פעם, שאינו יודע מה יעשה בזמן זה וכו', או מסדר
 לעצמו סדרים לזמן זה ולזמן זה, ולבסוף אינו הולך
 לו, ואז נשבר לבו לגמרי, וכן כמה פעמים נדמה לו,
 שזמן זה אינו מסגל לשום דבר. צריך לידע, שגם זה
 הוא בכלל חמרות ודקדוקים יתרים, כי האדם אינו

יכול לצאת ידי חובתו; העקר — שיתחזק את עצמו להיות תמיד בשמחה עצומה, ועל-ידי-זה יתרחב לבו ודעתו, ויהיה תמיד מישב, כי השמחה מרחבת את המחין, ואז, כשהיה לו פנאי ילמד שיעוריו אשר יקבע לעצמו, וכשאין לו פנאי, יחזק את עצמו בכל מיני חזוק, ויחיה את עצמו עם נקדת יהדותו שלא עשני גוי, אבל לא שיפל בשביל זה, כי הכל פתוי היצר, הרוצה ללכדו ברשתו ולהפילו במרה-שחורה ובעצבות, שגמשך מרבוי הדקדוקים והחמרות יתרות.

ובשביל זה בעצמו כדאי לצית את רבנו, זכרוננו לברכה, שסלל לנו דרך נעימה, דרך קלה בלמוד תורה הקדושה (עין שיחות-הר"ן, סימן ע"ו), שדעתו הוא, שיקבע כל איש ישראלי לעצמו שעורים קבועים בתורה הקדושה בסדרן דיקא, להתחיל מהתחלה, ולא יחזור עד שייסימו כלו, אז יתחיל עוד פעם, למשל, שיתחיל שעור במשניות, ולא יחזור עליו, רק ילמד כל הששה סדרים, וכשיסיים אז יתחיל עוד פעם, וכן שעור בש"ס, להתחיל ממסכת ברכות, ולא יחזור עליו כ"אם ילמד דף אחר דף, עד שייסיים כל הש"ס כלו, וכן בארבעת חלקי שלחן-ערוך יתחיל מהתחלת

ארח-חיים, עד שיזכה לסיים יורה-דעה ואבן-העזר
וחשן-משפט, יתחיל עוד פעם, וכן בזהר הקדוש
ותקונים ובמדרשים וכו' וכו'.

וספר עמנו הרבה הרבה בענין זה, שטוב ללמד
במהירות ולכלי לדקדק הרבה בלמודו, רק ללמד
בפשיטות ובזריזות ולכלי לבלבל דעתו הרבה בפשע
למודו מענין לענין, רק יראה להבין הדבר בפשיטות
במקומו; ואם לפעמים אינו יכול להבין דבר אחד,
אל יעמד הרבה שם, ויניח אותו הענין וילמד יותר
להלן, ועל-פי-רב ידע אחר-כך ממילא מה שלא היה
מבין בתחלה כשילמד בסדר בזריזות להלן יותר.
ואמר, שאין צריכין בלמוד רק האמירה לבד, לומר
הדברים בסדר, וממילא יבין, ולא יבלבל דעתו
בתחלת למודו, שירצה להבין תכף, ולא יבין כלל, רק
יכניס מחו בלמוד ויאמר בסדר בזריזות, וממילא
יבין; ואם לא יבין, תכף יבין אחר-כך, ואם ישארו
איזה דברים, שאף-על-פי-כן לא יוכל לעמד על
פונתו — מה בכך, כי מעלת רבוי הלמוד עולה על
הכל, וכמו שאמרו חכמינו, זכרונם לברכה (עבודה-
זרה) לגמור והדר לסבור; ואף-על-גב דלא ידע מה

קאמר, שְנאַמר (תהלים קי"ט) גִרְסָה נִפְשִׁי לְתַאֲבָה; כִּי
עַל־יְדֵי רַבּוֹי הַלְמוּד, שְׁיִלְמַד בְּמַהֲיֹרוֹת וַיִּזְכֶּה לְלַמֵּד
הַרְבֵּה, עַל־יְדֵי־זֶה יִזְכֶּה לַעֲבֹר בְּמָה פְעָמִים אֱלוֹ
הַסְפָּרִים שְׁלוּמַד לְגַמְרָם וְלַחֲזֹר לְהִתְחִיל וּלְגַמְרָם פַּעַם
אַחֵר פַּעַם, וְעַל־יְדֵי־זֶה מִמִּילָא יָבִין בַּפַּעַם הַשְּׁנִי
וְהַשְּׁלִישִׁי כָּל מָה שֶׁלֹּא הָיָה מִבֵּין בְּתַחֲלָה. וְדַבֵּר הַרְבֵּה
מְאֹד בַּעֲנִיָּן זֶה.

וּבְאַמֶּת הוּא דֶּרֶךְ וַעֲצָה טוֹבָה מְאֹד בַּעֲנִיָּן הַלְמוּד,
כִּי עַל־יְדֵי־זֶה יְכוּלִים לִזְכּוֹת לְלַמֵּד הַרְבֵּה מְאֹד לְגַמֵּר
בְּמָה וּכְמָה סְפָרִים, וְגַם יִזְכֶּה לְהִבִּין הַדְּבָרִים יוֹתֵר
מֵאֲשֶׁר הָיָה לוֹמַד בְּדִקְדּוּק גָּדוֹל, כִּי זֶה מְבַלְבֵּל מְאֹד
מִן הַלְמוּד; וּכְמָה בְּגִי־אָדָם פִּסְקוֹ מִלְמוּדָם לְגַמְרֵי עַל־
יְדֵי רַבּוֹי הַדִּקְדּוּקִים שֶׁלָּהֶם, וּמֵאוּמָה לֹא נִשְׁאַר בְּיָדָם,
אַבֵּל כְּשִׁירְגִיל עֲצָמוֹ לְלַמֵּד בְּמַהֲיֹרוֹת, בְּלִי דִקְדּוּקִים
הַרְבֵּה, הַתּוֹרָה תִּתְקַן בְּיָדוֹ וַיִּזְכֶּה לְלַמֵּד הַרְבֵּה מְאֹד
— גְּמָרָא, וּפּוֹסְקִים כָּלָם, וְתּוֹרָה נְבִיאִים, כְּתוּבִים,
וּמִדְרָשִׁים, וְסִפְרֵי הַזֵּהר, וְקַבָּלָה וּשְׁאָר סְפָרִים.

וְהִנֵּה בּוֹדָאֵי מִי שֶׁהוֹלֵךְ בְּחֻכְמוֹת, וְאֵינוֹ מְסַתְּכֵל
עַל אַחֲרִיתוֹ וְתַכְלִיתוֹ הַנֶּצְחִי — בּוֹדָאֵי כָּל אֱלוֹ

הַדְּבָרִים הֵם אֶף לְמוֹתָר אֲצִלוֹ, כִּי הוּא רוֹצֶה לְהִיּוֹת
לְמַדָּן וְגֵאוֹן וְרֹאשׁ-יְשִׁיבָה וְלִהְיוֹת שְׂמוֹ וְרִיחוֹ נוֹדֵף
בְּכָל הָאָרֶץ, וְדוֹמָה בְּמַעֲשָׂיו לְאֲנָשֵׁי דוֹר הַפְּלָגָה,
הַבּוֹנִים מַגְדֵּל וְרֹאשׁוֹ בַּשָּׁמַיִם, וְעָקֵר סִבַּת מַעֲשֵׂיהֶם
הוּא מֵה שְׁכָתוֹב אַחֲר־כָּף: וְנַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם; בְּכָתוֹב
בְּזֹהֶר הַקָּדוֹשׁ (בְּרֹאשִׁית כ"ה:) עַל פָּסוּק: אֱלֹה תוֹלְדוֹת
הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ; שְׁחַמְשֶׁה מִיָּנִים יֵשׁ בְּעֶרְב־רֵב, וּמִן
הַשְּׁלִישִׁי מֵהֶם הוּא הַנִּקְרָא כֶּת גְּבוּרִים, דַּעְלִיָּהוּ
אֲתָמֵר: הֵמָּה הַגְּבוּרִים אֲשֶׁר מַעֲוֹלָם אֲנָשֵׁי הַשֵּׁם;
וְאֵינוֹן מַסְטֵרָא דְאִילִין דְּאֲתָמֵר בְּהוֹן: הֵבָה נִבְנָה לָנוּ
עִיר וּמַגְדֵּל וְגו', וְנַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם בְּבִנְיָן בְּתִי־כְנִסִּיּוֹת
וּבְתִי־מִדְרָשׁוֹת, וְשׁוּיָן בְּהוֹן סִפְר־תּוֹרָה וְעֵטְרָה עַל
רִישֶׁיהָ, וְלֹא לְשִׁמָּה אֶלָּא לְמַעַבְדַּ לְהוֹן שְׂמָא וְכו'; עֵין
שֵׁם. וְעַל־כֵּן דְּבָרָיו הַקָּדוֹשִׁים וְהַתְּמִימִים וְהָאֱמִתִּיִּים
שֶׁל רַבָּנוּ, זְכוּרֵנוּ לְבִרְכָּה, הֵם אֲצִלוֹ לְלַעַג וּלְקָלָס,
וְאֵינוֹ חֲפֵץ לְקַבֵּלָם, וְעוֹד חוֹלֵק עַל זֶה וּמוֹנֵעַ אַחֲרֵים,
אֲבָל אֵלֹה הַתְּמִימִים וְהַיִּשְׁרִים, אֲשֶׁר מְסַתְּכָלִים הֵיטֵב
הֵיטֵב עַל אַחֲרֵיתָם וּמִתְּבוֹנָנִים הֵיטֵב הֵיטֵב, אֲשֶׁר לֹא
לְעוֹלָם יַחֲיָה הָאָדָם, וְיָבוֹא וְיִגִּיעַ הַיּוֹם וְהַשָּׁעָה וְהָרִגְעַ,
שִׁי־צֵטְרָךְ לְהַפְּשִׁיט גּוּפוֹ וְכו', וְנִשְׁמָתוֹ תַּעֲלֶה אֶל־עַל,
אֲלֵיהֶם תִּטֵּף דְּבָרִי, יַעֲרֹף כַּמָּטָר לְקַחִי, תִּזְלַל כְּטַל

כי זה דבר ידוע, אשר כל בחור וכל אברך רצונו להיות מתמיד גדול ולזכות לסים כל הש"ס וארבעת חלקי שלחן-ערוך וכו' וכו', אף עקר המניעה הוא מרבוי חכמות, שתכף-ומיד כשפותח את הגמרא, רוצה לירד עד עמקה ולהבין על-פי כל דברי הראשונים וכו', ומחמת שעל-פי-רב הבחורים עדין אינם מוכנים לירד לעמקה וכו', כי עדין לא השתלמו כלל בבקיאות וכו', ובפרטיות בעתים הללו, שעובר על בחורים מה שעובר וכו', מרבוי הזהמא שנתפשט בעולם וכו', ועל-ידי-זה אין מחם בשלמות כלל לירד לעמקה וכו', ועל-כן מאחר שאינם מבינים תכף-ומיד מה שלומדים בפרטיות על-פי שיטות של הראשונים וכו', על-ידי-זה מתרחקים מהלמוד לגמרי, וגם מה שלומדים הוא רק מעט דמעט, כאלו כפאו שד מאימת הראש-ישיבה וכו', אבל על-פי-רב מתבטלים לגמרי, כידוע דבר זה לכל המודה על האמת.

וכבר צעקו על זה הקדמונים — עין בספר "ארחות-צדיקים" לקדמון אחד בשער כ"ז, מעלת התורה — וזה לשונו: בדור הזה נשתכחה התורה מחמת כי הלומדים סבורים לעשות כמו הראשונים

להחזיק בפלפולים, אף אינם דומים להם כלל וכלל, כי להם הִיָּה לבם פתוח כאולם ותורתם הִיָּתה אֲמִנוּתָם, והיו מְמִיתִים עֲצָמָם עֲלֶיהָ יוֹמָם וּלְיָלָה בְּהִתְמַדָּה רַבָּה, לִכֵּן הִשִּׁיגוּ וַיֵּדְעוּ בַּפְּלִפּוּלָם, אֲבָל עֲכָשׁוּ אִינוּ כֵּן, אֶלָּא מְבַלְבְּלִים זֶה אֶת זֶה וּמַבְטְלִים רַב הַיּוֹם, וְעוֹסְקִים בְּאוֹתוֹ לְמוֹד בַּחֲצֵי יוֹם, וְהַלְמוֹד שֶׁלָּהֶם עָרָאִי דְעָרָאִי וְהַבְטוּל קָבַע וְכוּ', "וְכָל אֶחָד רוֹצֶה לְלַמֵּד תּוֹסֵפוֹת וְכָל הַחֲדוּשִׁים וְחֲדוּשֵׁי חֲדוּשִׁים קֹדֶם שִׁיּוּדֵעַ צוֹרֶת הַתְּלִמוּד", וְאִם-כֵּן אֵיךְ יִצְלִיחוּ? כִּי כָּבֵר אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ, זְכוּרֹנָם לְבִרְכָּה (עֲבוּדָה-זָרָה י"ט): לְעוֹלָם לִיגְרַס אִינֶשׁ, וְאֶף-עַל-גַּב דְּמִשְׁכַּח וְאֶף-עַל-גַּב דְּלֹא יָדַע מַאי קָאָמֵר. וְכֵן אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ, זְכוּרֹנָם לְבִרְכָּה (שַׁבָּת ס"ג): מַעֲיָקְרָא לִיגְמַר אִינֶשׁ וְהִדְרַלְסָבוֹר. וְכָל זֶה אִינֶם עוֹשִׂים עֲתָה, רַק תִּכְף-וּמִיד רוֹצֶה לִיִּיד לְעַמֵּק הָעֵנִין וְכוּ', וְעַל-כֵּן מְרַב טַרַח הַלְמוּד, הָעִיּוֹן וְהַפְּלִפּוּל, רַבִּים פּוֹרְשִׁים מֵהַלְמוּד לְגַמְרֵי וְכוּ', וְאִם הָיוּ מְרַגִּילִים אֶת עֲצָמָם בְּדֶרֶךְ שֶׁהוּרָו אוֹתָנוּ חֲכָמֵי הַתְּלִמוּד לַחֲזוֹר בְּמִשְׁנֵיּוֹת וּגְמָרָא בְּפִשְׁיטוֹת לְסִיָּם בְּכָל יוֹם כָּךְ וְכָךְ פְּרָקִים וְכוּ', אֲזִי מְרַב הַחֲזָרָה הָיוּ בְּקִיָּאִים בְּכָל הַתְּלִמוּד בְּזִמָּן קָצֵר, וְכֵן הָיָה נִכְנָס בָּהֶם חֲשֶׁק לְלַמֵּד, וְהָיוּ מִתְאַוִּים לְלַמֵּד תָּמִיד, כִּי הָיָה לָהֶם לֵב

להבין בקל, והיה בא האדם ללמד לעולם, אפלו נים
ולא נים תיר ולא תיר, והיו מוסיפים בכך יראת-
שמים שלמה, וגם היו מתרבים התלמידים והיו
עוסקים בתורה תמיד בשקידה רבה ונפלאה, אבל
עתה מרב טרח השמועות נעשית עליהם ההלכה
כמשא כבד, ולא יוכלו עוד להביט בה, ומתוך כך
עוסקים בשגעון ובליצנות ומבלבלים ומבטלים
ועוסקים במיני תחבולות לפטר את הזמן היקר,
ומכל-שכן שאין להם יראת-שמים וכו' וכו'; עין שם.

וכל זה נכתב בספר לפני כמה מאות שנים, מכל-
שכן וכל-שכן מה נאמר אנן בדורותינו אלה, אשר
החשך נתפשט בעולם מאוד מאד, והפריצות והתאוות
רעות עושים פרצות בנשמות נערי ישראל, ונכשלים
במה שנכשלים וכו', ובפרטיות בפגם הברית —
הוצאת זרע לבטלה — רחמנא לצלן, עד שיש
הרבה, שנפלו כבר בעמק הרע הזה, אשר כבר קשה
וכבד להם לצאת מזה החטא המגנה, ונופלים בכל
פעם יותר ויותר, רחמנא לצלן, ומחס מבלבל מאד
מאד, ולבם סחרחר, ומלא עקמימות וקשיות וכו',
בודאי אינם מכשרים כלל תכף-ומיד לירד לעמק

העיון להבין הכל, כי מחם פגום מאד מאד, רחמנא לצלן, אך מחמת שמבלבלין אותם ללמד בעיון וכו', ואין להם הכלים לזה מחמת זה הם מתרשלים מאד מאד מלמוד תורה הקדושה, כי הכל כבד אצלם, עד שמבטלים את רב היום בפטפוטי דברים בטלים עם גמרא פתוחה, והבטלה מביאה לידי שעמום (כתבות נ"ט). ועל-ידי-זה בעצמו נופלים יותר ויותר, כי אין יצר-הרע שולט אלא במי שהולך בטל, ונתמרר לבם יותר ויותר וכו', וכשבא סוף היום, בשעה שצריכים לעשות חשבון-הנפש — מה עשיתי ופעלתי בזה היום וכו' על-פי-רב תמצא, שאין בידם אפלו פרק משניות אחד ליום ודרך גמרא שלם ליום וסימן אחד שלחן-ערוך ליום וכו', וכל זה מרבוי חכמות של רבוי אור תכף-ומיד לירד לעמק העיון וכו', ובין כך עובר הימים והחדשים והשנים של ימי הנעורים בהבל וריק וכו', ומכל-שכן שאינם זוכים לסים פעם אחת עד ימי חתנתם ששה סדרי משנה וש"ס וארבעת חלקי שלחן-ערוך וכו', ואדרבה, עוד לא עולה על דעתם, שיכולים להגיע לזה באם יתנהגו בדרך האמת הזה, שגלה לנו רבנו, זכרנו לברכה, ללמד הרבה בפשיטות, ויהיו רגילין לומר הרבה, פנכתב לעיל.

ועל-כן, אחי היקר, איעצך ויהיה השם עמך, שמלבד השעור, שיש לך בישיבה (כי את השעור הזה תקח לשעור עיון ותחזור עליו פעמים אין מספר, וכל מה שיקשה לך שאל נא את הראש-ישיבה והמשגיח וכו'), שתקבע לעצמך שעור פשוט בלמוד משניות בסדרן, שתפתח את המשניות מתחלת ברכות וכו' ותתחיל לחזור בזריזות פרק אחר פרק, מסכת אחר מסכת, ואף שבתחלה יקשה עליך הרבה דברים, אל תסתכל על זה כלל, רק להתמיד מאד מאד בסדרן, ואם תתנהג כך, אז ברכות הימים והשנים תהיה בקי בששה סדרי משנה, וכן תקבע לעצמך שעור פשוט בש"ס לפתח במסכת ברכות, ותתחיל לומר בזריזות דף אחר דף וכו', עד שתזכה לסיים, וכן בלמוד שלחן-ערוך וכו' וכו'. ואף שבתחלה יהיה הלמוד עליך לעל כבד ולמשא, וביותר שיעשו ממך ליצנות — גם זה נקרא למוד וכו' וכו', וכדומה פתויים שונים מה שהבעל-דבר יקים עליך וכו', אתה, בני חביבי, אחי חמדת לבבי, חוס על נפשך להגות בתורה יומם ולילה בדרך זה, ואז על-ידי רבוי החזרה ורבוי ההרגל, שתרגיל את עצמך כבד בימי נעוריך, אז תאחז כבד בזה כל ימי חיך, וזכור תזכר, כי עקר

עסק התורה צריך להיות לשם אל עולם, למוד לשמה, לשם נשמתו באורך נראה אור; וכמו שהלחם הוא מזון הגוף, כן ממש לכו לחמו בלחמי — התורה היא מזונא דנשמתא (עין לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן ח'), ועל-כן למה תיגע כל כחך על מזון גופך, ולא תיגע על מזון נשמתך, חיות נפשך, להאירה באור החיים, כי כל דבור של התורה הוא ממש מזון נפשך לנצח נצחים.

ועין בתקוני זהר הקדוש (בהקדמה, דף י"ד): כל צדיק וצדיק אית ליה עולם בפני עצמו וכל מאן דזכה להלכה חד ירית עלמא חד כל-שכן מאן דזכה למסכתא חדא או לתרין או לשיתין דאתמר בהון (שיר-השירים ו'): ששים המה מלכות, דכל מסכתא מטרוניתא איהי בגרמה זכאה מאן דירית לה בהאי עלמא וכו'; עין שם. הינו אשרי מי שזוכה לסים מסכת אחת, שהוא יורש עולם אחד, מכל-שכן כשזוכה לסים כל השיתין מסכתות, שנכלל בהשכינה, שהיא המלכות וכו', ומקבל אצל אנשי-שלומנו בשם רבנו, זכרוננו לברכה, אשר מי שזוכה לסים ש"ס, ממשיך על עצמו צלם אלקים, וזהו עקר השמחה

וְהַחֲדוּהָ בְּכָל הָעוֹלָמוֹת, וְאֵין עוֹד שְׂמִיחָה כְּזוֹ כְּשִׁזְזָהּ
 לְסִים מִסֵּכֶת אַחַת, וְכִמְאֵר אֲבִי (שְׁכֶת קי"ח.): תִּיתִי
 לִי דְכִי חֲזִינָא צוֹרְבָא מִרְבָּנָן דְּשָׁלִים מִסֵּכְתָא עֲבִידנָא
 יוֹמָא טָבָא לְרַבָּנָן. וְעֵין בְּשִׁלְחָן-עָרוּךְ, יוֹרֵה דַּעָה, סִימָן
 רמ"ו, סְעִיף כ"ו, בְּדִבְרֵי הַרְמ"א: כְּשִׁים מִסֵּכְתָא,
 מִצְוָה לְשִׁמְחָה וְלַעֲשׂוֹת סְעֻדָּה, וְנִקְרָאת סְעֻדַת מִצְוָה,
 וּמִקּוּרֹוּ בְּפִסְקֵתָא זֹוטָא צו: כָּל הַמְּשָׁלִים מִסֵּכֶת, צָרִיךְ
 לַעֲשׂוֹת יוֹם-טוֹב; כִּי זֶהוּ עֵקֶר חֲדוּהָ וְהִנָּעַם בְּהָעוֹלָם
 הַזֶּה וּבְהָעוֹלָם הַבָּא, כְּשִׁזְזָהּ לְשִׁקֵּד עַל דִּלְתֵי הַתּוֹרָה,
 גִּמְרָא וּפּוֹסְקִים בְּדֶרֶךְ וּסְדֵר שֶׁל רַבָּנֵנוּ, זְכוּרֹנוּ לְבִרְכָּהּ,
 לְלַמֵּד בְּזִרְיוֹת כְּסִידָן דִּיקָא.

וְעַל-כֵּן, חֲמִידַת לְבָבִי, הָעֵקֶר תִּרְאָה לְהוֹצִיא אֶת
 עֲצָמָךְ מִהַדְמִיּוֹן, וְדַע לָךְ, שְׁכָל דְּבוּר שֶׁל תּוֹרָה
 וּתְפִלָּה, זֶהוּ מְזוֹנָךְ לְעֵלְמָא דְּאֵתִי, וְאִם לְמִדַּת תּוֹרָה
 הִרְבֵּה, יֵשׁ לוֹ שְׂכָר הִרְבֵּה לְתֵן לָךְ (אֲבוֹת, פֶּרֶק ב'), וְאַל
 תִּחְשַׁב אַחֲרָת. וְכִכָּר אָמַר רַבָּנֵנוּ, זְכוּרֹנוּ לְבִרְכָּהּ,
 (שִׁיחוֹת-הַר"ן, סִימָן כ"ג): אֲשֶׁרִי מִי שְׂאוּכָל בְּכָל יוֹם
 כֶּמֶה פֶּרְקִים מְשֻׁנִּיּוֹת וְשׁוֹתָה אַחֲרֵיכֶךְ כֶּמֶה קְאִפִּיטְלִיךְ
 תְּהִלִּים וּמִתְלַבֵּשׁ בְּמִצְוֹת, וְרַק זֶה הֵם אֲרִיכוֹת יָמֶיךָ
 לְעֵלְמָא דְּאֵתִי, וְעַל-כֵּן לָמָּה תִּצְיִית אֶת הַבְּעַל-דְּבָר,

שמתלבש על-ידי שלוחיו, שזה אינו נקרא למוד או כדומה, כי כבר אמרו חכמינו, זכרונם לברכה (עבודה זרה י"ט.): לעולם ליגרים איניש ואף-על-גב דמשכח ואף-על-גב דלא ידע מאי קאמר וכו'; עין שם ובזהר הקדוש (קדושים פ"ה:): אית מאן דלעי באורייתא ומגמגם בה בגמגומא דלא ידע, כל מלה ומלה סלקא לעילא וקודשא בריך הוא חדי בהאי מלה וכו'; עין שם. ובפרטיות שעל-ידי רבוי האמירה תזכה, שיפתח מחך ודעתך, וזכר מאמרם, זכרונם לברכה (במדרש-רבה שיר-השירים, פרק ב', סימן ו'): בזכות התורה ולומדיה ינצל העולם; ומי יודע, אולי על-ידי שאתה תקבע לעצמך חק קבוע לטחן בפתגמי דאורייתא בכל יום ויום — מקרא, משנה, גמרא, מדרש — כסדרן. תזכה להציל את כל העולם, ובתנא דבי אליהו זוטא, פרק א', איתא: כיון שקרא אדם תורה ונביאים וכתובים, ושנה מדרש, הלכות ואגדות, ושנה הגמרא ושנה הפלפול לשמה — מיד רוח-הקדש שורה עליו וכו'; עין שם.

אחי היקר, פטפוטי שטותים והבלים של בורים וריקים תעמיד כנגד אורות נשגבות כאלו; מה לך

לציית אותם שאומרים לך, שאין זה למוד וכדומה וכו'?! יבוא היום, ונצטרך להכנס בפלטין המלך, ושם "וועט זיך אפ זוכין די [יחפש ה] פרקים משניות ודפים גמרא וסימנים שלחן-ערוך וקאפיטליך תהלים וואס מיר האבין אריין גכאפט [שחטפנו] בזה העולם העובר, המלא הכלים והכלי הכלים". ואמרו חכמינו, זכרונם לברכה (במדרש-קהלת, פרק ו', סימן י"ג): הואיל והכל הם ימיו של אדם וכצל הם, מה הנאה יש לו בחיים? אלא יתעסק בדברי תורה, שכלן חיים, ויתמיד בשקידה נוראה כל היום ובכל עת שיש לו זמן פנוי; וכמו שאמרו חכמינו, זכרונם לברכה (ירושלמי ברכות, פרק ט', הלכה ה'): מה התינוק הזה צריך לינק בכל שעה שביום, כך כל אדם שבישראל צריך ליגע בתורה בכל שעות שביום וכו'; עין שם. ואל תחשב, שיש איזה עבודה גדולה מתורה. כי כבר אמרו חכמינו, זכרונם לברכה (ירושלמי פאה, פרק א'): אפלו כל מצוותיה של תורה אינן שוות לדבר אחד מן התורה וכו'; עין שם.

וצריך לעשות בלמוד תורה הקדושה התחלה חדשה ללמד בתשוקה חדשה, ותהיה חביבה עליו

תמיד, כמו שאמרו חכמינו, זכרונם לברכה (ערובין נ"ד.): דברי תורה חביבין על לומדיהן כל שעה ושעה כשעה ראשונה; ואף שעבר עליך עד עכשו מה שעבר, בפרט בפגם הברית — הוצאת זרע לבטלה וכו' וכו' — אל תפל בדעתך כלל, ועל-ידי שתצית את רבנו, זכרוננו לברכה, ותקבע לעצמך קביעות חזק בשעורים אלו לחזר הרבה בסדרן למודי התורה הקדושה — אין עליך כבר מה להתפחד, כי נשמתך תהיה מסובבת עם פרקים משניות ודפים גמרא וסימנים שלחן-ערוך וכו' וכו'. ואמרו חכמינו, זכרונם לברכה (ירושלמי ראש-השנה, פרק ד', הלכה ח'): כיון שקבלתם עליכם על תורה, מעלה אני עליכם כאלו לא חטאתם מימכם. ואמרו (מנחות ק"י.): כל העוסק בתורה, אינו צריך לא עולה ולא חטאת ולא מנחה ולא אשם, כי התורה מקשרת את האדם אליו יתברך. וכמו שאמרו חכמינו, זכרונם לברכה (חגיגה ג'): מה דרבן זה מכוון את הפרה לתלמיה, אף דברי תורה מכונין את לומדיהן מדרכי מיתה לדרכי חיים וכו', כי (מדרש-רבה, פרשת נשא) נקראת התורה אור, שהיא מאירה את האדם מה יעשה, ולפי שהתורה מלמדת את האדם כיצד יעשה רצון המקום, לפיכך שָׁכַר

סדר דרך הלמוד שסג

התלמוד גדול. ואמר רבנו, זכרוננו לברכה (ספר המדות).
אות למוד, סימן י'): כל ידיעה במשפטי התורה — הן
מצוות שבין אדם לחברו והן מצוות שבין אדם לקונו
— הידיעה הזאת בעצמה היא הצלחת הנפש, כי
(מדרש רבה, פרשת ראה): הנפש והתורה נמשלו בנר
הנפש, דכתיב (משלי כ'): נר ה' נשמת אדם; והתורה
דכתיב (שם ו'): כי נר מצוה ותורה אור. אמר הקדוש-
ברוך הוא לאדם: הנה נרי בידך ונרך בידך, אם
שמרת את נרי, אני משמר את נרך, ואם פגמת את
נרי, אני מכבה את נרך וכו'; וכשתתמיד בתורה,
תאיר עליך אורו ותברך, כמו שאמרו חכמינו, זכרונם
לברכה (סוטה כא'): תלה הכתוב את התורה באור
לומר לך מה אור מגן, אף תורה מגנה, בהתהלךך
תנחה אותך — זה העולם הזה, בשכבך תשמר עליך
— זו מיתה.

ועל-כן רב בני-הנעורים הבחורים, ואפלו
האברכים אחר חתונתם, מתרשלים בלמוד — הכל
נמשך מחמרות יתרות לעשות הכל ברהור רב (עין
לקוטי-הלכות, קריאת התורה, הלכה ו', אות ו'), וכן הלמוד
רוצה ללמד בעיון רב ובהבנה טובה, ואם לא —

נסכם בדעתו הפגומה, שאין זה למוד כלל, ויען שאין מחו מוכן ללמוד כזה, שהוא מציר לעצמו, על-כן אינו לומד כלל. וכן הדבר נוהג אצל בעלי-בתים או זקנים, שעבר עליהם בימי חייהם צרות ונסיונות רבים, ומרב בלבולים וטרדות ועסקים שעובר עליהם, נסכם בדעתם: קיין למדן וועל איך שוין ממילא נישט זיין. [למדן ממילא אני לא אהיה]. ועל-כן למה לי ללמד, וככה תמורת הלמוד קורא עתונים וספרים חיצוניים ומקבל השקפתו בחיים מלצים וכופרים ונואפים, רחמנא לצלן, ובין כך ובין כך מבלה את הזמן היקר, אשר בכל רגע מלבש בו אורו יתברך, אם יזכה להסתכל ולהתבונן בו.

ובאמת כשיזכה לישוב-הדעת, הלא בין היום ובין מחר עלי לעזב את זה העולם, ומה אשיב לשולחי דבר, כשישאל לי שומר הפתח: ערוך מקרא שקרית, משנה ששנית וכו', ומה גם שכבר אמרו חכמינו, זכרונם לברכה (כתבות נ"ט): הבטלה מביאה לידי זמה, הבטלה מביאה לידי שעמום (שגעון); אבל אם זוכים להרגיל את עצמו ללמד בדרך רבנו, זכרנו לברכה, בתמימות ובפשיטות — אז לעולם

יִרְצֶה לְלַמֵּד, וְאִם נַעֲשֶׂה לוֹ אִיזָה בְּלִבּוֹל וְטִרְדָּא, אִינוֹ
 נוֹפֵל בְּדַעְתּוֹ, רַק מְחַכֶּה שְׂיַעֲבֹר מֵעֲלֵיו הַבְּלִבּוֹל אוֹ
 הַטִּרְדָּא, וְאִז מִמְשִׁיף דִּרְכוֹ בְּלִמּוּד עוֹד וְעוֹד, כִּי הוּא
 יוֹדֵעַ, אֲשֶׁר רַק זֶהוּ חִלְקוֹ לְנִצָּח נִצָּחִים, וְכָל מִשְׁנָה אוֹ
 קְפִיטָל תְּהִלִּים אוֹ פְּרוּטָה לְצִדְקָה אוֹ דְּבוּר שְׁדִבְר
 לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ בְּרַגַע זֶה, לְעוֹלָם לֹא יֵאָבֵד, אִף שְׁכָבֵר
 שָׂכַח מֶה שֶׁלָּמַד בְּרַגַע הַהוּא, מֶה בְּכֹךְ? ! הִרְגַע אִינָה
 נֶאֱבֹדֶת, רַק כָּל יוֹם וְכָל שָׁעָה וְכָל רַגַע עוֹלָה לְמַעְלָה,
 כִּי הַיָּמִים הֵם סְפִירוֹת רוּחָנִיּוֹת אֱלֻקוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ, וְשׁוּם
 דְּבָר אִינוֹ נֶאֱבֹד לְעוֹלָמִי עַד וּלְנִצָּח נִצָּחִים.

וְעַל-כֵּן כְּשֶׁאַתָּה בָּא לְבֵיתְךָ אַחֲרֵי עֲבוּדָה קָשָׁה,
 שְׁעֵבֶדֶת כָּל הַיּוֹם, פָּתַח אֶת הַמִּשְׁנִיּוֹת וְתֹאמַר כְּמָה
 פְּרָקִים וְכֵן אֶת הַגְּמָרָא וְהַשְׁלָחַן-עָרוּךְ וְכו' — כָּל מֶה
 שֶׁתִּבְחַר, וְאִם תֹּאמַר, שֶׁהַדְּבָר הַזֶּה הוּא רַק חוּכָא
 וְטִלוּלָא, וְאִין זֶה נִקְרָא לְמוֹד כָּלָל — הָאִם בְּשִׁבִּיל
 שְׂאִינֶךָ מִבֵּין הַכָּל תִּשְׁלִיךְ הַכָּל אַחֲרֵי כִּתְפֶךָ וְתִקַּח בְּיָדְךָ
 יוֹתֵר טוֹב עֵתוֹן אוֹ תִּפְתַּח אֶת הַרְדִּיו אוֹ תֵּשֶׁב בְּמִסְבַּת
 מוֹשָׁב לְצִים וְתִדְבֹּר פְּטָפוּטֵי דְּבָרִים בְּטָלִים וְכו',
 וְכו'? ! אֲדַרְבֶּה! אִם תִּרְגִּיל אֶת עֲצֻמְךָ בְּדֶרֶךְ זֶה, תִּזְכֶּה
 לְהִרְגִּישׁ סוּף כָּל סוּף כָּל מִינֵי אוֹרוֹת בְּלִמּוּד תּוֹרָה

הקדושה, וכמו שאמרו חכמינו, זכרונם לברכה (יבמות קי"ז): כתיב (משלי כ"ז): כמים הפנים לפנים, כן לב האדם לאדם — בדברי תורה כתיב. ופרש רש"י: לפי פנים ולב, שאתה נותן עליה לבך, עומד עליה וכו', עין שם. ואמר רבנו, זכרוננו לברכה (שיחות הר"ן, סימן י"ז): כשהתורה תראה לך אהבה, אז לא תרצה שום שכר עולם הבא, רק תרצה את התורה בעצמה וכו' — עין שם — כי כפי שאתה תראה פניך בתורה, כן התורה תתראה אליך. ואמרו חכמינו, זכרונם לברכה (גטין מ"ג): אין אדם עומד על דברי תורה אלא אם-כן נכשל בהן וכו' — עין שם — ואף שהדבר הזה בא לו בקשי רב, הן בחור, שנפגם, חס ושלום, הרבה מאד מאד בפגם הברית — הוצאת זרע לבטלה — רחמנא לצלן, ומחו מבלבל מאד, ואין לו שום עצה לשית לעצמו, והן לאברהם, המטרד בפרנסה ועובד כל היום עבודה קשה, והן זקן, שכבר עברו ימיו עד עכשו בחשך — צריכים לזכר מאמרם, זכרונם לברכה (סנהדרין ק): כל המשחיר פניו על דברי תורה בעולם הזה, הקדוש-ברוך-הוא מבהיק זיוו לעולם הבא וכו', כל המרעיב עצמו על דברי תורה בעולם הזה, הקדוש-ברוך-הוא משביעו לעולם

הבא וכו'; עין שם. ואמרו (עבודה-זרה ב.): לעתיד לבוא מביא הקדוש-ברוך-הוא ספר תורה ומניחו בחיקו ואומר למי שעסק בה, יבוא ויטל שכרו וכו'; עין שם.

ועל-כן מדוע תפל כפר כל-כך בדעתך? ומדוע לא תציית את רבנו, זכרוננו לברכה? וזכור תזכר, כי זה חלקך לנצח נצחים, וכשתרגיל את עצמך בדרך הקדוש והנורא הזה — דרך הלמוד של רבנו, זכרוננו לברכה — אז לעולם תהיה עסוק באיזה למוד או תורה נביאים כתובים או משניות או גמרא או מדרש או שלחן-ערוך או זהר הקדוש וכו', ואפלו כשתהיה על הדרך או תשב בחנוות, יהיה לך מוכן תורה הקדושה, כי הלא נתברר לך, שרק זה חלקך לנצח נצחים.

והנה יש סבה גדולה מה שהעולם מתרשלים מלמוד תורה הקדושה — מפאת מדת השכחה, שנטבע בהרבה בני-אדם, ובפרטיות אלו אשר נפלו במקום שנפלו ונתלכלכו במה שנתלכלכו, ועל-ידי-זה קלקלו את מחם וכו', ואי אפשר להם לזכר מה שלמדו, ומאחר ששוכחים מה שלומדים, נדמה להם,

שלִּרְיָק יִגִּיעַם וְטִרְחָתָם, וְעַל־כֵּן הֵם מִתְרַשְׁלִים לְגִמְרִי,
 עַד שֵׁישׁ הִרְבֵּה, שְׁכַל־כֶּךָ נִפְלוּ בְשִׁבִּיל זֶה בְּדַעְתָּם, עַד
 שָׁאִין פּוֹתְחִים מִקְרָא, מִשְׁנָה, גִּמְרָא, מִדְּרַשׁ וְכוּ' וְכוּ'
 — מֵרַב שְׁכָרוֹן לָבָם וְקֶצֶר רוּחָם, שֶׁהֵם שְׁבוּרִים
 בְּעֶצְמָם בַּחֲרָס הַנֶּשֶׁכֶר וּמִתִּיאֲשִׁים לְגִמְרִי מִחִייהֶם,
 וּמִכָּל־שֹׁכֵן וְכָל־שֹׁכֵן שֶׁפֶגֶם הוֹצֵאת זֶרַע לְבִטְלָה עוֹקֵר
 אֶת הַמַּח, וְעַל־יְדֵי־זֶה נִכְנָס שְׁכָחָה בָּאָדָם, וּמִזֶּה בָּא,
 שְׁבַחֲוִרִים מִתִּיאֲשִׁים מִלְמוּד, מֵאַחַר שֶׁתִּכְף־וּמִיד
 כְּשֶׁלְּמִדּוֹ אֵיזָה דְּבַר, שׁוֹכְחִים הַכֹּל; וּבִאֲמַת אֵינוֹ כֵּן,
 כִּי אֵיתָא בְּדִבְרֵי רַבֵּנוּ, זְכוּרֵנוּ לְבִרְכָּה (שִׁיחוֹת־הַר"ן,
 סִימָן כ"ו): דַּע, שֶׁלְּעֵתִיד מְזַכִּירִין אֶת הָאָדָם כָּל מָה
 שֶׁלְּמִד אָף אִם שָׁכַח; עֵין שָׁם. וּמִקּוּרֵוֹ הוּא בִּשְׁעַר
 הַמִּצְוֹת לְהֶאֱרִי, זְכוּרֵנוּ לְבִרְכָּה (פֶּרֶשׁת וְאַתְחֲנֹן) וְזֶה
 לְשׁוֹנוֹ: בְּעֵנִין הַשְׁכָּחָה אֲשֶׁר בָּאֲנָשִׁים, כִּי הִיא נוֹתֶנֶת
 עֲצָלוּת וְתִרְדָּמָה לְהִמָּנַע מֵעֶסֶק הַתּוֹרָה בְּאִמְרָם כִּי
 הִנֵּה, חֵס וְשְׁלוֹם, נִמְצָאִים יִגְעִים לְרִיק וּלְבִטְלָה, כִּיּוֹן
 יִשְׁהַכֵּל נִשְׁכַּח מֵהֶם וְכוּ' — דַּע לָךְ וְכוּ', וְאַף־עַל־פִּי
 שְׁשׁוֹכַח מָה שֶׁלּוֹמֵד, אֵינוֹ יִגַּע לְרִיק, חֵס וְשְׁלוֹם, יַעַן
 כִּי בַּעֲוֹלָם הָבָא וְלְעֵתִיד לָבוֹא יִזְכִּירוּ לוֹ כָּל מָה
 שֶׁשָּׁכַח וְכוּ' — עֵין שָׁם — וּבְמִדְרַשׁ־רַבָּה קֵהֶלֶת.

פרק א', סימן ל"ד, איתא: זה שפוטא של תורה — שאדם לומד ומשכחה וכו', כי לטובתו אדם לומד תורה ושוכח, שאלו היה אדם לומד תורה ולא שכחה — היה מתעסק בתורה ב' וג' שנים, וחוזר ומתעסק במלאכתו, ולא היה משגיח בהם לעולם כל ימיו, אלא מתוך שאדם לומד תורה ושכחה, אינו מזיז את עצמו מדברי תורה; עין שם.

וספר רבנו, זכרוננו לברכה, משל נאה על זה הענין, על הלומד תורה ושוכח, ששכרו אנשים למלאות חביות, והחביות היו נקובים, וכל מה שהיו שופכים לתוך החביות, נשפך לחוץ, והטפשים אמרו: הואיל ונשפך לחוץ, למה לנו לגע ולמלאות, מאחר שאחר-כך נשפך; אבל החכם אמר: מה לי בזה?! הלא פורעין לי על היום, ושכרי לא יקפח מכל יום ויום, כי אני משכר לימים, ומה לי אם נשפך?! כמו כן אף-על-פי ששוכח למודו, שכרו לא יקפח מכל יום ויום, ובאמת כשהאדם שוכח מה שלומד, אז כשבא ללמד עוד פעם, הוא לומדו בחשק חדש, כי נעשים אצלו חדשות לגמרי, כאלו לא למד עוד בשום פעם. ובמדרש-רבה פרשת ויחי,

פרק צ"ז, סימן ה': מה דגים הללו גדלים במים; כיון שירדת טפה אחת מלמעלה — מקבלין אותה בצמאון כמי שלא טעמו טעם מים מימיהן. כן ישראל גדלין במים בתורה. כיון שהן שומעין דבר חדש מן התורה. הן מקבלין אותו בצמאון כמי שלא שמעו דבר תורה מימיהן — עין שם — כי בכל פעם נעשים אצלו חדשות לגמרי, ומה גם שאף ששוכח בכל פעם, על-ידי רבוי החזרה, שיזכה לסים פעם אחר פעם מקרא, משנה, גמרא, מדרש וכו' וכו' — סוף כל סוף יזכה, שהתורה תנתן לו במתנה, כמו שאמרו חכמינו, זכרונם לברכה (ירושלמי הוריות. פרק ג', הלכה ה'): כל אותן ארבעים יום שעשה משה בזה, הנה לומד תורה ומשכחה, ובסוף נתנה לו במתנה. כל-כך למה? בשביל להחזיר את הטפשים [ופרש בפני-משה להחזיר את הטפשים, ששוכחין מה שלומדים, שלא יאמרו: מה לנו ליגע בחנם. והתשובה ממשה, שהיה חוזר ולומד אף שהיה משכח עד לבסוף, שנתן לו במתנה]. ואמרו (סנהדרין ק.): כל המרעיב עצמו על דברי תורה בעולם הזה, הקדוש-ברוך-הוא משביעו לעולם הבא, שנאמר

סדר דרך הלמוד שעה

(תהלים ל"ו): ירוינ מדשן ביתך, ונחל אדניך תשקם; והוא על דרך אדם רעב; שאוכל בתאבון ובחשק גדול, וכל מה שהוא רעב יותר, כמו־כן אוכל יותר — כמו־כן בלמוד התורה צריך להרעיב את עצמו, כאלו עוד לא למד כלל, ובאפן הזה יזכה ללמד בחשק חדש בכל פעם, ועל־ידי־זה יזכה, שיאיר עליו אורו יתברך מעדנא דנחלא עלאה בעולם הבא, וזה יהיה שעשועיו ושכרו, כי שם, בעולם העליון, יזכה להבין כל מה שלא זכה להבין בזה העולם, ומה גם שיאירו עיניו בהרזים והסתרי נסתרות שבהם. ועל־כן אסור לפל בדעתו כלל, אם שוכח מה שלומד.

אתה, בני חביבי, התמד בסדרן לסים ולטייל בכל מקומות התורה הקדושה — מקרא, משנה, בבלי, ירושלמי, תוספתא וכל המדרשים וספרי הזהר הקדוש והתקונים ורמב"ם, טור ושלחן־ערוך וכו' וכו' — ואף שיש הרבה ענינים, שאינך מבין, ואתה שוכח — צריך שתדע, ששום דבר לא נאבד, ושם, בעולם העליון, תזכה להשיג הפנימיות שבהם. ואמרו במדרש (קהלת־רבה, פרק ב', סימן א'): רבי חזקיה בשם רבי יסמון בר זבדי אמר: כל התורה

שאתה למד בעולם הזה, הכל הוא לפני תורה
שבעולם הבא, לפי שבעולם הזה אדם לומד ושוכח,
אבל לעתיד מה כתיב תמן (ירמיה ל"א): נתתי את
תורת בקרבם; ואמרו במדרש-תנחומא פרשת תבא:
אמר רבי אבא: לא היתה התורה צריכה לנתן
לישראל בעולם הזה; למה? — שהכל עתידין
להיות למדין תורה מפי הקדוש-ברוך-הוא לעולם
הבא — למה נתנה להם בעולם הזה? — ששכיבוא
הקדוש-ברוך-הוא ללמדם בעולם הבא, יהיו הכל
יודעין באיזה פרשה הוא עסוק; לפיכך אם שמוע
בעולם הזה, תשמעו לעולם הבא מפי הקדוש-ברוך-
הוא, עין שם. ואמרו בילקוט-ישעיה, רמז תע"ט:
אמר הקדוש-ברוך-הוא: בעולם הזה ישראל למדים
תורה מבשר-ודם, לפיכך משכחין אותה. נתנה על-
ידי משה שהיה בשר-ודם, וכשם שבשר-ודם עובר,
כך למודו עובר, שנאמר: התעייף עיניך בו ואיננו;
אבל לעתיד לבוא אין ישראל למדין אלא מפיו של
הקדוש-ברוך-הוא, שנאמר: וכל בניך למודי השם.
וכן הוא אומר: לא ילמדו עוד איש את אחיו ואיש
את רעהו, וכשם שהאלקים חי וקים לעולם, כך
למודו, מה שלומדים ממנו, אינם שוכחים לעולם.

שנאמר: ויירשו בית יעקב את מורישיהם, ואין מורישיהם אלא תורה, שנאמר: תורה צוה לנו משה מורשה.

ועל-כן אל תפל בדעתך שאתה שוכח, כי כן צריך להיות וכנכתב לעיל, ואל תאמר, בני: מאחר שיש כל-כף הרבה ללמד, אם כן מתי אזכה להגיע לכל זה, כי כבר אמרו חכמינו, זכרונם לברכה (ויקרא-רבה, פרק י"ט, סימן ב'): מי שטפש אומר: מי יכול ללמד את התורה: נזקין — שלשים פרקים, כלים — שלשים פרקים; מי שפקח אומר: הריני שונה שני הלכות היום, שני הלכות למחר, עד שאני שונה את כל התורה כלה וכו'; עין שם. וכן הוא (במדרש-רבה, פרק י"ב, סימן י"א): למה נמשלה תורה בתאנה? — שרב האילנות: הזית, הגפן, התמרה — נלקטים כאחת, והתאנה נלקטת מעט-מעט; וכך התורה: היום לומד מעט, ולמחר — הרבה, לפי שאינה מתלמדת לא בשנה ולא בשנים וכו'; עין שם. ואמרו בספרי, פרשת עקב: תלמיד-חכם למד שנים שלשה דברים ביום, שנים ושלשה פרקים בשבת שתי ושלש פרשיות; נמצא עשיר לאחר זמן, ועליו נאמר (משלי

י"ג): וְקוֹבֵץ עַל יָד יְרֵבָהּ. וְזֶה שְׁאוּמֵר: הַיּוֹם אֲנִי לומֵד, הַיּוֹם אֲנִי שׁוֹנֶה, לְמַחֵר אֲנִי שׁוֹנֶה (פְּרוֹשׁ שְׁדוּחָךְ בְּכָל פַּעַם: לֹא עֲכָשׁוּ אֶלְמֵד, רַק לְאַחֵר זְמַן אוֹ לְמַחֵר וְכו') — נִמְצָא אֵין בִּידוֹ כָּלוּם, וְעָלִיו הוּא אוֹמֵר (שֵׁם י'): נִרְדֵּם בְּקִיץ וְכו'; עֵין שֵׁם.

וְעַתָּה, אָחִי חֲבִיבִי, בְּנֵי יְקִירִי, אַחֲרֵי כָּל הָאֲמֵת וְהַתְּמִימוֹת וְהַפְּשִׁיטוֹת הָאֵלֶּה, וְאַחֲרֵי הַיְשׁוּב־הַדַּעַת, שְׁתִּישֵׁב אֶת עֲצֻמָּךְ מֶה עֲשִׂיתָ עַד עֲכָשׁוּ וְכו', וְאִיךְ נִפְגַּם מִחֶדְ וְכו' — בָּרַח לָךְ מִכָּל הַדְּמִיוֹנוֹת וְהַשְׁקֵר וְהַפְּתוּיִים, שְׁעוֹבֵר עָלֶיךָ, וּבָרַח לָךְ אֶל תּוֹךְ דְּלִתֵּי הַתּוֹרָה, כְּאֲשֶׁר הוֹרְנוּ רַבֵּנוּ, זְכוּרֵנוּ לְבָרְכָהּ, בַּתְּמִימוֹת וּבַפְּשִׁיטוֹת גָּמוּר לְלַמֵּד תּוֹרָה לְשִׁמָּה לְשֵׁם נִשְׁמָתוֹ, וְלֹא בְּשִׁבִּיל פְּנוֹה אַחֲרֵת, רַק לְדַבֵּק נִשְׁמָתוֹ בּוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּאַהֲבָה רַבָּה וּתְשׁוּקָה עֲצוּמָה, כִּי הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ — וְהַתּוֹרָה אֶחָד הוּא, וְכִמּוֹ שְׁאַמְרוּ חֲכָמֵינוּ, זְכוּרֵנָם לְבָרְכָהּ, בְּמִדְרַשׁ־רַבָּה, פָּרַשַׁת תְּרוּמָה, פָּרָק ל"ג, סִימָן א': אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לְיִשְׂרָאֵל: מְכַרְתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי, כְּבִיכּוֹל — נִמְכַרְתִּי עִמָּה, שְׁנֶאֱמַר: וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה; עֵין שֵׁם. כִּי קָדָשׁ־בְּרִיךְ־הוּא וְאוֹרִיתָא חַד הוּא (זֶהֱרַק הַקָּדוֹשׁ, אַחֲרֵי ע"ג), כִּי הַתּוֹרָה הִיא הַיְכָלוֹת

סדר דרך הלמוד שעה

לגלוי אלקותו יתברך, ועל-כן כשלומד התורה באהבה ובתשוקה חזקה, זהו עקר שלמות הלמוד. ועין בספרי פרשת עקב: לאהבה את ה' אלקיכם — שְׁמָא תֹאמַר: הֲרִינִי אֶלְמַד תּוֹרָה בְּשִׁבִּיל שְׂאֵקְרָא חֲכָם, בְּשִׁבִּיל שְׂאֵשֵׁב בִּישִׁיבָה, בְּשִׁבִּיל שְׂאֲרִיף יָמִים לְעוֹלָם הָבָא — תִּלְמֹד לֹמַר: לֹאֲהֲבָה אֶת ה' אֱלֹקֶיכֶם — לִמַּד מְכַל-מָקוֹם, וְסוּף הַכְּבוֹד לָבוֹא, וְתַעֲשֶׂה לְעֶצְמְךָ שְׁעוּרִים קְבוּעִים בְּמִקְרָא, מִשְׁנָה, גִּמְרָא, מִדְּרָשׁ וְכוּ' וְכוּ' וְעוֹד מֵה שֶׁתִּבְחַר, וְאַף שֶׁתַּחֲלֶה יִהְיֶה כָּבֵד עָלֶיךָ דְּבַר זֶה מְאֹד, הֵן מִצַּד חֲמִרָה, כִּי אַתָּה רָגִיל עַד עַכְשָׁיו לְדַבֵּר דְּבָרִים בְּטָלִים וְלִיצְנוּת וְדְבוּרִים שֶׁל מַה בְּכָךְ, וְעַכְשָׁיו, כְּשֶׁאַתָּה בָּא לְהַרְגִּיל אֶת עֶצְמְךָ בַּתּוֹרָה, וְעִבּוּדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, וְהוּא הַפֶּךְ טְבֵעַךְ, עַל-כֵּן בָּא לְךָ הַדְּבַר כָּל-כּוֹךְ בְּקִשִּׁי וְכוּ', וְהֵן מִסִּפַּת הַלְצָנוּת מִהִמָּתְנַגְּדִים, שֶׁיֵּשׁ עַל דְּבַר זֶה מִבֵּית וּמִבְּחוּץ, וְכָל אֶחָד עִם מִחַ עֲקָם אוֹמֵר דְּעוֹת וּסְבָרוֹת הַפּוֹכוֹת, הַפֶּךְ הָאֱמֶת, וְעַל-יְדֵי-זֶה עוֹקְרִים נִפְשוֹת מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ וּמִהִתּוֹרָה הַקְדוּשָׁה.

נֵאֵינן כָּאן מְקוֹמוֹ לְהֶאֱרִיךְ בְּזֶה מֵה שֶׁנַּעֲשֶׂה בְּרַב בְּנֵי-הַנְּעוּרִים בְּדוֹר הַזֶּה, שֶׁמַּעֲמִידִים מִשְׁגִּיחִים וְרֹאשֵׁי יְשִׁיבוֹת.

אשר אינם ראויים לאותה אצטלא כלל. והם בעצמם
 עדין לא שמשו כל צרכן, וכל הרוצה לטל את השם,
 נוטל, ועל-ידי-זה אין להם שום השגה כלל מה
 שבחורים צריכים ובאיזה דרך להנהיגם, ומזה בא ויוצא,
 רחמנא לצלן, מה שבא ויוצא, כי הרב בני-הנעורים,
 שאין להם מח והבנה טובה, הולכים בטל וכו', וכל
 הלמוד הוא בשבילם לעל כבד ולמשא, ומזה בא
 שנפגמים יותר ויותר וכו', כי אין היצר-הרע בא אלא
 בלב פנוי מהתורה כי מי שבלבו תורה, אין היצר הרע
 שולט בו, שנאמר (תהלים ל"ו): תורת אלקיו בלבבו לא
 תמעד אשוריו; וכן משה אמר (דברים י"א): ושמעתם את
 דברי אלה; וכן דוד אמר (תהלים קי"ט): בלבי צפנתי
 אמרתך למען לא אחטא לך (עין כל זה בילקוט-משלי, רמז
 תתק"מ; עין שם) ומזה בא שכל-כף בני-הנעורים בורחים
 אחר-כך מהתורה ומהיהדות, כי לא היה מי שידריכם
 כלל, ותמיד היה להם צרות ויסורים, בזיונות ושפיכות-
 דמים מאלו המשגיחים והראשי-ישיבות, המשתררים
 עליהם בחנם, על לא דבר ברציחה וכו'. וכבר אמר רבנו,
 זכרוננו לברכה, (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן ס"א): שהם
 אינם יכולים להנהיג את עצמם, מפל-שפן איה ינהיגו
 אחרים וכו'!! עין שם.

ולך נא וראה מה שאמר אליהו הנביא (בתנא דבי אליהו רבה, פרק י"ג) אל ילמד אדם תורה ברבים אלא — אם כן קרא תורה, נביאים וכתובים, ושנה משנה ומדרש, שנאמר (תהלים ק"ו): מי ימלל גבורות ה', ישמיע כל תהלתו; עין שם. וכן הוא בספרי פרשת עקב: כי אם שמור תשמרון את כל המצוה הזאת — שמא תאמר: הרי אני קורא פרשה קשה ומניח את הקלה; תלמוד לומר (דברים ל"ב): כי לא דבר ריק הוא מכם — דבר, שאתם אומרים ריקים הוא, לא ריקה הוא אלא מכם, כי הוא חייכם וארך ימיכם, שלא תאמר: למדתי הלכות די לי, תלמוד לומר: כי אם תשמרון את כל המצוה הזאת — כל המצוה. למד מדרש; הלכות ואגדות, וכן הוא אומר (שם ח') למען הודיעך, כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם — זה מדרש; כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם — אלו הלכות ואגדות. וכן הוא אומר (משלי כ"ז): חכם, בני, ושמח לבי, ואשיבה חרפי דבר; ואומר (שם כ"ג): בני, אם חכם לבך, ושמח לבי גם אני; עין שם. ומי זה בדור הזה יכול להתפאר, שזכה לסיים ולטיל ולהיות בכל מקומות התורה הקדושה, עד שיכול ללמד ברבים, אם לא מי שצית את רבנו, זכרוננו לברכה, ולמד בדרך שלו?!

ועל-כן מי יכול לחגר מתניו לדבר ברבים, כשביתו ריק מלחם ושמלה, שהוא כל מיני למודי התורה הקדושה, כמו שכתוב (ישעיה ג'): ובביתי אין לחם ואין שמלה, לא תשימני קצין עם וגו' ואמרו חכמינו, זכרונם לברכה, בילקוטי-ישעיה, רמז שצ"ד: ובביתי אין לחם ואין שמלה — אין בידי לא טעם משנה ולא גמרא; עין שם. האם בשביל שהוא בקי באיזה מסכתות וכמה פלפולים וכו', נקרא כבר גאון וכו', ויכול להנהיג בחורים ולשפך דמם כמים, אם אינם יכולים בבחינה, שבוחנים אותם? ! מה אתה יודע מה שעובר על בחורים בעתים הללו וכו', ודבר זה נוהג גם בין אנשי-שלומנו, שצריכים לידע שאחריות גדול לדבר עם בני-הנעורים, כי ברגע קלה יכולים לעקור, חס ושלום, חס ושלום, מהשרש וכו', ועל-כן מי שיודע בעצמו נגעי מכאוביו ואינו יכול לדבר עמם — יתן פיו בעפר, ואל יחליש דעת נפש אחד מישראל, כי צריך שידע, כי בנפשו הוא, ומי שם אותם לשר ומושל לרדות ולבזות ולהחליש דעת בניו אהוביו של השם יתברך, שהם בני-הנעורים? ! ואין כאן מקום להאריך בזה].

על-כל פנים יהיה איה שיהיה ואפלו עבר עליך כבר מה שעבר, באם תרגיל את עצמך ללמד בדרך

סדר דרך הלמוד שעט

רבנו, זכרוננו לברכה, בתמימות ובפשיטות גמור
לומר הדברים בסדרן — מקרא, משנה, גמרא,
מדרש וכו' וכו' — אף שבתחלה אין אתה מבין הכל
וכו', אף-על-פי-כן חזר וחזר, אז תזכה להרגיש
עולמך בחייה, כי אין עוד נעימות וטוב בעולם כמו
למוד תורה הקדושה בתמימות ובפשיטות גמור לשם
אל-עולם. ואמרו חכמינו, זכרונם לברכה, (זהר חדש
רות): אם תזכה לאוריתא, כל אות ואות יהיה מלאך
לעוזרך וכו', ואף שנטמאת כבר במה שנטמאת,
ובפרטיות בפגם-הברית — הוצאת זרע לבטלה —
רחמנא לצלן, אל תסתפל על זה, בני, כלל, כי רבנו,
זכרוננו לברכה, אמר פעם למורנו הרב רבי נתן,
זכרוננו לברכה, היודע אתה מה גדול כחה של
התורה?! אם אדם יקבע לעצמו ללמד מדי יום
ביומו כף וכף וכו', אזי התורה בעצמה תצילנו מן
הבץ. [דו וויסט דען דעם כח פון די תורה, אויב א
מענטש זאל זיך קובע זיין יעדען טאג צו לערנען כף
וכף וכו' וועט די תורה איהם אליין ארויס שלעפין
פון בלאטין] וכו' וכו', וכמאמר הזהר הקדוש (ויקרא
פ'): לא אתדכי בר נש לעלמין אלא במילין דאוריתא,
בגין כף מילין דאוריתא לא מקבלין טמאה וכו'.

וַאֲמַר אֵלֵיהֶוּ הַנְּבִיא (תנא דבי אליהו רבא, פֶּרֶק י"ח):
 דְּבָרֵי תוֹרָה מְקוּנָה טְהֵרָה הִיא לְיִשְׂרָאֵל בְּכָל מְקוֹמוֹת
 מוֹשְׁבוֹתָם; בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה גְדוּלָּה כְּחָה שֶׁל הַתּוֹרָה,
 שֶׁמְטַהֶרֶת אֶת פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל בְּזִמְנָן שְׁעוֹשִׁין תְּשׁוּבָה
 אֲפִלּוּ מֵעֲבוּדָה-זָרָה שְׁבִידָם, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל ל"ו):
 וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מִים טְהוֹרִים וְטָהַרְתֶּם מִכָּל טְמְאוֹתֵיכֶם
 וּמִכָּל גִּלּוּלֵיכֶם וְגו', וְאֵין מִים אֶלָּא דְּבָרֵי תוֹרָה,
 שֶׁנֶּאֱמַר: אִמְרוּת ה' טְהוֹרוֹת וְגו'; עֵין שָׁם.

וּבִפְרָטֵי פְּרָטִיּוֹת עֲכָשׁוּ, בְּעוֹד בְּחֵרוּתָךְ, שְׂאִין
 עָלֶיךָ עַל הַפְּרִנָּסָה, אִם תִּרְגִּיל אֶת עֲצָמְךָ בְּדֶרֶךְ זֶה,
 לַחֲזוֹר הַרְבֵּה הַרְבֵּה פְּרָקִים מִשְׁנִיּוֹת וְדָפִים גִּמְרָא
 וְסִימָנֵי שְׁלַחַן-עֲרוּךְ וְכו' וְכו' וְעוֹד מֶה שֶׁתִּקְבַּע
 לְעֲצָמְךָ — אֲזִי לְעוֹלָם כָּבֵר תִּהְיֶה רְגִיל בָּזֶה, וְעַד
 זִקְנָה וְעַד שִׁיבָה לֹא תִפְסִיק. וְאִמְרוּ בְּמִדְרַשׁ קֹהֶלֶת
 רַבָּא, פֶּרֶק י"א, סִימָן י"ד: שְׂמַח בְּחֹר בִּילְדוּתָךְ —
 מִי גָרַם לָךְ לְהִבָּחַר בְּזִקְנוּתָךְ? — תוֹרָה שְׁלַמְדָּת
 בִּילְדוּתָךְ וְכו', עֵין שָׁם. כִּי רוֹאִים בֵּין אֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ,
 מִי שֶׁצִּיַּת אֶת רַבֵּנוּ, זְכָרוֹנוּ לְבָרָכָה, וְהִרְגִּיל אֶת עֲצָמוֹ
 לוֹמַר הַרְבֵּה הַרְבֵּה, עַל-יְדֵי-זֶה זָכָה בְּמִשְׁךְ חַיִּיו לְסִים
 פְּעָמִים אֵין מִסְפָּר כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה — תוֹרָה, נְבִיאִים,

כתובים, משניות, בבלי, ירושלמי, תוספתא וכל המדרשים וספרי הזהר הקדוש והתקונים וכו' וכו' — ומרב החזרה הם זוכרים הכל, ואם אפלו יש שלא זכו לזכרון, על-כל-פנים שם, בעולם העליון, מחכה עליהם מה שמחכה; אשריהם ואשרי חלקם!

ואמר אליהו הנביא בתנא דבי אליהו רבא, פרק ד': ולא קם נביא עוד בישראל כמשה, אשר ידעו ה' פנים אל פנים — מה אור פנים של מעלה קים לעולם ולעולמי עולמים, כך מאור פניו של משה נכנס עמו לבית-עולמו, שנאמר: ומשה בן מאה ועשרים שנה, לא כהתה עינו ולא נס ליחו; ולא משה בלבד, אלא כל תלמיד-חכם, שעוסק בתורה מקטנותו ועד זקנתו ומת — באמת לא מת, אלא הוא עדין בחיים לעולם ולעולמי עולמים, שנאמר (שמואל א' כ"ה): והיתה נפש אדוני צרוּרה בצרור החיים את ה' אלקיך; מקיש התלמיד-חכם הצ"ח אל אלקים: מה אלקים יהא שמו הגדול מברך חי וקים לעולם ולעולמי עולמים, כך תלמיד-חכם שעסק בתורה כל ימיו ומת, הרי הוא בחיים ועדין לא מת, והוא חי לעולם ולעולמי עולמים; והיכן נשמתו? תחת כסא הכבוד; עין שם.

וְעַל-כֵּן לָמָּה תִּפְּל כָּל-כֶּף בְּדַעְתְּךָ מֵה שָׁזָה אוֹמֵר
אוֹ מֵה שָׁזָה לוֹעֵג מִמֶּךָ? ! הֲלֹא אַתָּה צָרִיךְ לְהַסְתִּיכָל
עַל עֲצָמְךָ, וְאֵין עוֹד מִבֵּין עֲלֶיךָ כִּמוֹ אַתָּה בַּעֲצָמְךָ,
וְאַתָּה רוֹאֶה שְׁפוֹרְחִים הַיָּמִים וְהַלֵּילוֹת, וְאִי אֶפְשָׁר
לְתַפְסֹן כָּלֵל, וְעוֹד מַעַט בְּקִרּוֹב מִמֶּשׁ כָּבֵד תַּחֲזוֹר
לְעֵלְמָא דְאַתִּי וְכוּ' וְעַל-כֵּן תִּתִּישֵׁב בַּעֲצָמְךָ, בְּאֵם
שְׁאִין לָךְ הַבְּנָה כָּל-כֶּף טוֹבָה וְכוּ', אַתָּה פֶּטוֹר מִלְּמוֹד
תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה?! תִּרְגִּיל אֶת עֲצָמְךָ לִלְמַד בְּדַרְכוֹ
הַנָּעִים שֶׁל רַבֵּנוּ, זְכוּרֵנוּ לְבִרְכָּה, וְאִזּוֹ טוֹב לָךְ מִיָּמִי
נַעֲרוּתְךָ עַד זְקֻנוּתְךָ, כְּמֵאֲמָרָם, זְכוּרֵנָם לְבִרְכָּה (בְּמַסְכַּת
סוֹפְרִים, פֶּרֶק ט"ז) הַתּוֹרָה מְשַׁמֶּרֶת מְכַל רַע מִקְטָנוּתוֹ
וְעַד זְקֻנָּתוֹ וְנוֹתַנָּת לוֹ אַחֲרִית טוֹב וְתִקְוָה וְכוּ'; עֵינַי
שָׁם, וְאַף שֶׁקָּשָׁה וְכָבֵד עֲלֶיךָ בַּתְּחִלָּה מְאֹד מְאֹד,
וְנִדְמָה לָךְ, שְׁאִין זֶה לְמוֹד כָּלֵל, אֶהוּבִי אַחִי, מִקֶּדֶם
שְׂזוּכִים לְהִרְגִּישׁ נְעִימוֹת הַתּוֹרָה, צְרִיכִים לְקַבֵּל עַל
עֲצָמוֹ בְּדֶרֶךְ עַל, וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ, זְכוּרֵנָם לְבִרְכָּה,
בְּמִדְרַשׁ-רַבָּה, פֶּרֶשֶׁת דְּבָרִים, פֶּרֶק נ', סִימָן ג': מֵה
הַשָּׁמֶן, תַּחֲלָתוֹ מֵר וְסוֹפוֹ מֵתוֹק — כֶּף דְּבָרֵי תּוֹרָה,
אָדָם מַצְטַעֵר בִּהְיוֹת בַּתְּחִלָּה וְעוֹשֶׂה בִּהְיוֹת אַחֲרִית טוֹבָה,
שֶׁנֶּאֱמַר (אִיּוֹב ח'): וְהָיָה רִאשִׁיתְךָ מִצֶּעֶר, וְאַחֲרִיתְךָ
יִשְׁגָּה מְאֹד, וּבִבְּאֻמָּת בַּתְּחִלָּה כִּמָּה מִיָּנִי מְרִירוֹת

סדר דרך הלמוד שפג

עוברים על האדם, שהתורה מר לו בתחלתו, והטעם כי מרים הם מפני שמרגיש את מרירות עוונותיו, ובפרטיות פגמי הברית שפגם ולכלך את נשמתו, ועכשו כשכא לכבס את הנשמה מתחילים להרגיש הפאב, וזהו הספקות הרבים, שיש בדבר זה, האם זהו למוד? האם זהו דרך? אבל כשזוכה להתבונן: הלא עד עכשו עשה מה שעשה, איך יזכה להרגיש תכף-ומיד מתיקות ונעימות התורה?!

ועל-כן כשזוכה לסלק דעתו, ועושה עצמו כשור לעל וכחמור למשא — אז סוף הכבוד לבוא, שיזכה לאהבת התורה, וממש לא ירצה להפרד ממנה כלל, כי ירגיש, שזה חיות נפשו ממש, והתורה תכניס בך הכנעה אמתית, ובפרט כשתלמד בדרך רבנו, זכרוננו לברכה, ללמד בפשיטות, אז יתבטל ממך כל הישות, ותזכה לדבק עצמך באורו יתברך, המלכש באותיות התורה, וכשתזכה לבטול והכנעה באמת, אז תבוא לדבקות גדול לחזות בנעם הוי"ה ולבקר בהיכלו, ויאיר עליך שפע הדעת בהארה עצומה, ותזכה לאהב את כל אחד מישראל, ולא תהיה "בייזער למדן" [למדן קפדן], העוקר את האדם מעולם הזה ומעולם

הבא ממש, וגורם קטטות ומריבות עם כל אחד להראות שהוא אינו יודע כלום והוא אינו בא לקרסליו מרב פלפולו וחדודו וכו', ובוועט במי שרק מוצא; לא כן מי שלומד תורה לשמה, יושב בקרן-זוית, ושים בריה לא יודע ממנו, וזוכה לסים מסכת אחר מסכת וכו', ומטיל בכל חלקי התורה הקדושה, ושים בריה אינו יודע ממנו; אשרי לו ואשרי חלקו!

ובאמת יש להאריך בזה מאד מאד, וראוי להאריך בזה, כי התורה הם חיינו וארך ימינו, אף כבר נתארך, על-כן אקצר, ואם ירצה השם, עוד חזון למועד להאריך בדבורים טובים וראיות ברורות והתחזקות עצום לצית את רבנו, זכרוננו לברכה, ולא להקשות שום קשיות על זה כלל, ועל-כן מה שעבר עליך עד עכשו כבר עבר, על-כל-פנים קום עמד על רגליך וברח לך עכשו אל התורה הקדושה, ותקבע לעצמך שעור פשוט במשניות ובש"ס ובארבעת חלקי שלחן-ערוך ועוד מה שתבחר, וחזר וחזר דפים אחר דפים, עד שתזכה לסים, ואז תתחיל עוד פעם, ואל יחלש דעתך מאחר שעבר עליך כבר כל-כך שנים וכו' ועדין לא זכיתי לזה, ומכל-שכן שעבר

סדר דרך ה'למוד

נשפה

עליך כמה שנים בבטלה וכו', אל תצטער ואל יחלש
דעתך, כי כבר אמרו חכמינו, זכרונם לברכה,
במדרש-רבה, פרשת תרומה, פרק ל"ג, סימן ח':
כתיב (דברים ל"ג): תורה צוה לנו משה מורשה —
אל תקרי מורשה, אלא ירשה — ירשה היא לישראל
לעולם. משל לכן מלכים, שנשבה למדינת הים,
אפלו לאחר כמה שנים אינו בוש לחזור, מפני שהוא
אומר: לירשת אבותי אני חוזר; כך תלמיד-חכם,
שהוא פורש מן התורה והלך והתעסק בדברים
אחרים, אפלו לאחר כמה שנים הוא מבקש לחזור,
אינו בוש, מפני שאומר: לירשת אבותי אני חוזר;
עין שם. ועל-כן יכולים לעשות התחלה על-כל-פנים
מרגע זה.

ויען שכל הקונטרס הזה נבנה ומיסד על התמדת
הלמוד ושמירת הזמן, איך שצריכים לשמר מאד
מאד את הזמן היקר, ואין לה אבדה פאבדת הזמן,
אשר בשום ממון שבועולם אי אפשר לקנות, וכשבא
האדם ליום האחרון מחייו, ובשעה האחרונה היה
משלם כל הון דעלמא, שישאר בחיים, ואין מועיל
אז כלל, כידוע, והיות שעקר הזמן צריכים לנצל על

למוד התורה הקדושה ועבודת השם יתברך, כמו
שאמרו חכמינו, זכרונם לברכה, במדרש שוחר-טוב,
תהלים ל"ט: מרפא לשון עץ חיים — זו התורה,
שנאמר: עץ חיים היא למחזיקים בה; מכאן אתה
למד, שלא נתן הקדוש-ברוך-הוא תורה לישראל
אלא כדי שלא יהיו עסוקין בלשון-הרע ולא בדברי
בטלה. וכן דוד אומר: מי רוצה לקנות העולם הבא?
אמרו לו: ומי יוכל לקנותו? אמר להם: בזול,
שנאמר: מי האיש החפץ חיים, אוהב ימים לראות
טוב, נצור לשונך מרע; עין שם. על-כן הארכתי כאן
אודות למוד תורה הקדושה, ולמי שיש מח בקדקדו
יבין ויודה, שדרך רבנו, זכרוננו לברכה, הוא האמת
והוא קל ונעים, על-כל-פנים השומע ישמע והחדל
יחדל, ואנחנו נפשנו הצלנו. טוב להודות להשם
יתברך על כל החסד חנם שעשה עמנו, חבליים נפלו
לנו בנעימים!

התעוררות ללמוד שלחן-ערוך בכל יום

רַבֵּנוּ, זְכוּנוּ לְבִרְכָּה, הִזְהִיר עַל לְמוֹד
הַפּוֹסְקִים מְאֹד מְאֹד, יוֹתֵר מִכָּל הַלְמוּדִים, וְאָמַר,
שְׂרָאוּי לִלְמַד כָּל הָאַרְבָּעָה שְׁלַחַן-עָרוּךְ כָּל־מֵרָאשָׁם
עַד סוּפֶם כְּסֻדֵּר, אִם יָכוֹל לִלְמַד כָּל הָאַרְבָּעָה שְׁלַחַן-
עָרוּךְ עִם כָּל הַפְּרוּשִׁים הַגְּדוֹלִים — מַה טוֹב, וְאִם
לֹא, עַל-כָּל-פָּנִים יִלְמַד כָּל הָאַרְבָּעָה שְׁלַחַן-עָרוּךְ
הַקְּטָנִים [מִחֲבֵר רַמ"א בָּאֵר הַיָּטִב] (שֶׁהִיא נִדְפָּס אִז
בְּכָרְכִים קְטָנִים), וְהוּא תִקּוֹן גָּדוֹל מְאֹד מְאֹד, כִּי עַל-יְדֵי
חֲטָאִים נִתְעָרַב טוֹב וָרַע, וְעַל-יְדֵי לְמוֹד פּוֹסֵק,
שֶׁמִּבְּרַר הַכָּשֶׁר וְהַפְּסוּל הִמָּתֵר וְהָאֲסוּר, הִטָּהוּר
וְהַטָּמֵא, עַל-יְדֵי-זֶה נִתְבָּרַר וְנִפְרָשׁ הַטוֹב מִן הָרַע.
וְאָמַר, שֶׁכָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵלִי מַחֲבִיב לִלְמַד בְּכָל יוֹם וַיּוֹם
פּוֹסְקִים חֵק וְלֹא יַעֲבֹר, וְאִף אִם הוּא אָנוּס וְאֵין לוֹ
פֶּנָּאִי, יִלְמַד עַל-כָּל-פָּנִים אֵיזָה סְעִיף שְׁלַחַן-עָרוּךְ
בְּאֵיזָה מְקוֹם שֶׁהוּא, אֲפִלּוּ שְׁלֹא בְּמִקְוָמוֹ, שֶׁהוּא עוֹמֵד
עִתָּהּ בְּשְׁלַחַן-עָרוּךְ, כִּי צָרִיךְ לִלְמַד אֵיזָה דִּין בְּשְׁלַחַן-
עָרוּךְ בְּכָל יוֹם וַיּוֹם כָּל יְמֵי חַיָּיו; וּכְשֶׁאֵינּוּ אָנוּס,

ילמד כסדר כל הארבעה שלחן ערוך; מדי יום ביומו, וכשיגמר ויסים הארבעה שלחן-ערוך, יחזור ויתחיל ללמוד כסדר כל ימי חייו (עין שיחות-הר"ן סימן כ"ט).

והנה מבאר בלקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן ח', כי יש ארבעה יסודות אש, רוח, מים, עפר; ולמעלה בשרשם הם ארבע אותיות הוי"ה, ולמטה הם מערכים טוב ורע (ועקר עבודת האדם — להפריד ולהפריש ולהבדיל ולבטל הרע מן הטוב באפן שיאיר בו תמיד ארבע אותיות הוי"ה). ולבוא לזה — להפריש ולהבדיל ולבטל הרע מהטוב — הוא על-ידי תורה ותפלה, ולמוד התורה יהיה ללון לעמקה של הלכה, הינו למוד פוסקים, כי יש בהתורה אחיזת הטוב והרע, שנאחזין מבחינת אסור והתר, טמא וטהור, כשר ופסול, שיש בהתורה, וכל זמן שאינו מברר ההלכה, הוא מערב טוב ורע, ועל-כן אינו יכול להפריש ולבטל הרע מהטוב, והוא בבחינת (משלי י"א): ודורש רעה תבואנו; עד אשר הוא מעין ומברר הפסק-הלכה ומברר האסור והמתר וכו', דהינו על-ידי למוד פוסקים, אזי מפריש הטוב מהרע; עין שם.

וכתב מורנו הרב רבי נתן זכרוננו לברכה,
 בלקוטי־הלכות, פסח, הלכה ד': ידוע, שעקר גלות
 מצרים היה לתקן חטא אדם הראשון, שפגם בעץ
 הדעת טוב ורע, שבשביל זה היה עקר הגלות, שאז
 נתערב הכל טוב ברע, הן בכלליות העולם והן
 בפרטיות בכל אדם שנתערב דמיו ויסודותיו, שאחד
 מתגבר על השני וכו', ומתגבר חמרו העב והמגשם
 וכו', שמשם נמשך מחין דקטנות וכו'. והגאולה היתה
 בזכות התורה, כמו שכתוב (שמות ג'): בהוציאך את
 העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה
 וגו'; שאז האיר עליהם שעשוע עולם הבא, שהם
 הלכות התורה, כי ההלכות, שזוכין ללמד, בפרט מי
 שזוכה לחדש בהם, זה בחינת שעשוע עולם הבא,
 בבחינת (נדה ע"ג): כל השונה הלכות בכל יום מבטח
 לו, שהוא בן עולם הבא, כי כשנתחדש הלכה,
 נתחדש שכל וידיעה, והדעת הוא עקר שעשוע עולם
 הבא (עין לקוטי־מוהר"ן, חלק ב', סימן ב'), וקדשא
 בריך־הוא ואורייתא חד הוא (זהר הקדוש אחרי ע"ג).
 ועל־כן כל מה שממשיכין על עצמן הלכות התורה,
 ממשיכים על עצמן נעם ערבות העולם הבא, שהוא
 השגת אלקות, כמו שאמרו חכמינו, זכרונם לברכה

מדרש-רכה. פרשת תרומה, פרק ל"ג, סימן א': אָמַר
הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְיִשְׂרָאֵל: מִכְרָתִי לָכֶם תּוֹרָתִי,
כְּבִיכּוֹל נִמְכְּרָתִי עִמָּה, שְׁנֵאמַר: וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה; עֵינַן
שָׁם.

אך בעוד היותם במצרים בקשי השעבוד, נאמר
בָּהֶם (שמות א'): וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בְּעִבּוּדָה קָשָׁה
בַּחֲמֹר וּבִלְבָּנִים. וַדַּרְשׁוּ עַל זֶה חֲכָמֵינוּ, זְכוּרֹנָם
לְבָרְכָהּ (בתקוני זהר): בְּעִבּוּדָה קָשָׁה — בְּקִשְׁיָא בַּחֲמֹר
— בַּחֲמֹרָא דְשִׁמְעֵתָתָא; וּבִלְבָּנִים — בְּלִבּוֹן הַלְכָתָא,
דְּהֵינּוּ שְׁעוּד לֹא זָכוּ לְבִרְוֵי הַלָּכָה, וְהָיָה הַכֹּל מְעָרֵב
— טוֹב בָּרַע וְרַע בְּטוֹב, שְׁזָהוּ עֵקֶר הַגְּלוּת הַמֶּר, כִּי
בְּאַמֶּת הַתּוֹרָה הִיא טוֹב, כְּמוֹ שִׁכְתוּב (משלי ג'): כִּי
טוֹב סִחְרָה וָגוֹ'; וּכְתִיב (שם ד'): כִּי לֶקַח טוֹב נִתַּתִּי
לָכֶם, תּוֹרָתִי אֶל תַּעֲזוּבוּ וָגוֹ'. וְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ הוּא טוֹב,
כְּמוֹ שִׁכְתוּב (תהלים כ"ה): טוֹב וַיֵּשֶׁר ה' וָגוֹ'; וּכְתִיב
(שם ל"ד): טַעֲמוּ וִרְאוּ, כִּי טוֹב ה' וָגוֹ'; וּכְתִיב (שם
קמ"ה): טוֹב ה' לְכָל וָגוֹ'; וְזֶהוּ עֵקֶר עִבּוּדֵתָנוּ בְּהִלְכוֹת
הַתּוֹרָה — לְגִלוּת וְלִמְצָא אֱלֻקֵּינוּ יִתְבָּרַךְ מִפְּרִטֵי
הַבְּרִיאָה, כִּי נִקְרְאת הַתּוֹרָה אוֹר, שֶׁהִיא מְאִירָה לָאָדָם
מֵה יַעֲשֶׂה, וּלְפִי שֶׁהַתּוֹרָה מְלַמֶּדֶת אֶת הָאָדָם כִּיצַד

יעשה רצון המקום, לפיכך שכל התלמוד גדול (מדרש-רבה פרשת נשא, פרק י"ד, סימן כ"ב), ואז במצרים, שהיה עדין קדם קבלת התורה, ולא זכו לברור ולפסקי הלכה, על-כן היה אז אריכת הגלות, ונתמדרו חיייהם מקשי השעבוד ורחוקם ממנו יתברך, כי פרעה היה אחז בהם בתקף גדול, כי פרעה הוא אחרי הדעת, והיה יונק מהמחין, ולא הניח את המחין לצאת ולהתגלות, כמוכא בכתבים, הינו שהיה תופס את המחין והדעת, ולא הניח את הדעת להתפשט שיוכל לברר וללבן ההלכה למצא אלקותו יתברך, כי היה מבלבל את הדעת בקשיות.

אף השם יתברך הפליא חסדו עמנו והאיר על ישראל ההארה מקבלת התורה, שהוא שעשוע עולם הבא, שאז פסקה זהמתן (שבת קמ"ו) וזכו לצאת משם, עד שזכו לקבלת התורה, שהוא המשכת המחין ברור הלכה לידע איך ללכת ולהתנהג בכל דבר מפרטי עסקי העולם הזה ולקשרו וליחדו אליו יתברך ולמצא אלקותו יתברך בכל דבר ודבר מפרטי פרטי הבריאה, ועל-כן ה'ל'כ'ה' ראשי-תבות (תהלים ק'): ה'ריעו ל'הוי"ה פ'ל ה'ארץ; הינו שעל-ידי

הלכות התורה מהפכים ועושים מגשמיית רוחניות, כגון צמר — לציצית, ועורות בהמה — לתפלין ולמזוזה, וספר-תורה וקרן — לשופר וכו' וכו', שאז על-ידי הלכות התורה כל הארץ שר ומריע להוי"ה, כי נתגלה אשר אין בלעדיו יתברך כלל, וזהו עקר תקון אדם הראשון ותקון כל העוונות — כשזוכים לברר לעצמו ההלכה ברוחה לקיים רצונו יתברך, שאז נתברר הטוב מהרע, כי על-ידי קיום התורה "הטוב" שהוא אורו יתברך, נשאר "והרע" שהוא הסתרת אורו יתברך, נופל ונתבטל.

ועל-כן הזהיר רבנו, זכרוננו לברכה כל-כך על למוד הלכות, כי זה עקר תקון חטא אדם הראשון — לברר לעצמו ההלכה, והם כלל כל התקונים של כל החטאים, ועל-כן אמרו חכמינו, זכרונם לברכה (מכלתא בשלח): ושמרת כל חקיו — אלו הלכות, וכן אמרו (תוספתא סוטה פ"ח): ובנית ביתך — אלו הלכות, כי ברור ופסקי הלכות הם חקיו יתברך, וביתו צריך להיות בנוי ומיסד על-פי ההלכה, הינו שכל ימי חייו לא יצא מדרך התורה, ועין בלקוטי מוהר"ן, חלק ב', סימן כ"א: כשמחדשים חדושי

תורה וכו' צריך להעמיד אנשי-חיל להעמידם לפניהם ולאחריהם, כדי שלא יקרב זר, וזה נעשה על-ידי למוד הפוסקים, שצריך ללמד פוסקים קדם החדוש שמחדש ואחר-כך. וכתב על זה בספר "שפת-הנחל", שהכוונה הוא, מי שעוסק לחדש חדושין דאורייתא, צריך תמיד לאחז בהשלחן-ערוך, וכל מה שיחדש, צריך שיראה, שלא יהיה סתירה, חס ושלום, נגד השלחן-ערוך, אפלו כיהוא-זה, וכן לא יכון לחדש ולהמציא איזה הלכה חדשה, כמו שאמר רבנו, זכרוננו לברכה, שהיצר הרע גדול אצל הלומדים לחדש הלכה חדשה, ומזה יוצא קלקולים רבים, שכל אחד בונה במה לעצמו, עד שנתרבה מחלקת בישראל.

ועל-כן אלו העוסקים בחדושין דאורייתא, צריך שיראו להעמיד את השלחן-ערוך מלפניהם ומאחריהם, הינו שלא יזיזו כלל מהשלחן-ערוך. ועקר החדושים צריך להיות לחדש את האדם לחזקו ולאמצו ולהרימו, שיזכה לקים את השלחן-ערוך ויזכה להתקרב באמת אליו יתברך, ואז, כשישים את השלחן-ערוך מלפניו ומאחוריו, אז ילך לבטח וקל

להבין, כי האנשי-חיל עומדים עם הכלי-זין [עין באבות דרב נתן, פרק כ"ט: כל מי שאין בידו הלכות, זה גבור ואינו מוֹזִין] עין שם ועין בלקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן רפ"ו, שעל-ידי למוד פוסקים זוכין להיות מלך ומושל בארץ, ואז יכולין להעמיד ולהקים השערים, שטבעו בארץ, וכנכתב לעיל שעל-ידי, למוד הלכות נעשה בחינת (תהלים ק'): הריעו להוי"ה כל הארץ, כי מברר הטוב מהרע ומגלה, שאין בלעדיו יתברך כלל, והכל לכל — אלקותו יתברך.

והנה לזכות לזה, שיוכל ללון בעמקה של הלכה, הוא על-ידי תפלה, כי משם נמשך השכל (עין לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן ח'), וזה מה שהזהיר רבנו, זכרנו לברכה, גם-כן הרבה מאד מאד להתבודד עמו יתברך ולהיות רגיל ליחד לעצמו מקום מיחד, שאין שם בני-אדם, ויספר לפניו יתברך את כל לבו וכל מה שעובר עליו בפרטי פרטיות, ויבקש ויתחנן אליו יתברך וידבר עמו יתברך, כאשר ידבר איש עם רעהו והבן אל אביו, ובפרוש אמר (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן ק'), שמקטן ועד גדול אי אפשר להיות איש

כשר באמת כִּי־אם על־ידי התבודדות — עֵין שם — שִׁיחָה רָגִיל לְפָרֶשׁ שִׁיחָתוֹ וּלְדַבֵּר עִמּוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּתַמִּימוֹת וּבִפְשִׁיטוֹת גָּמוּר, וַיִּבְקֹשׁ וַיִּתְחַנֵּן מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ, שִׁיזָכָה לְקִיָּם אֶת הַתּוֹרָה, שֶׁמַּעֲלָתָהּ זֶה הָעֲנָן עוֹלָה לְמָקוֹם גְּבוּהָ וְנוֹרָא מְאֹד מְאֹד, וּמַעֲלָה שְׁעִשׂוּעִים גְּדוֹלִים כָּאֵלוֹ לְמַעֲלָה, אֲשֶׁר עוֹד לֹא עָלוּ שְׁעִשׂוּעִים כָּאֵלוֹ מִימֹת עוֹלָם (לְקוּטִי־מוֹהַר"ן, חֶלֶק ב'), סִימֵן כ"ה), אֲךָ לֹא כָּל אֶחָד זוֹכֶה לָזֶה, כִּי דָבָר זֶה תְּלוּי בְּאֻמוּנָה בְּרוּרָה וּמְזַכֶּכֶת לִידַע אֲשֶׁר אֵין שׁוֹם מְצִיאוֹת בְּלַעֲדֵיו יִתְבָּרֵךְ כָּלֵל, וְהוּא יִתְבָּרֵךְ עוֹמֵד עַל־יָדוֹ, כִּי בְּכָל תְּנוּעָה וַתְּנוּעָה — שָׁם אֵלּוּפּוֹ שֶׁל עוֹלָם מִמֶּשׁ, כִּי הַכֹּל לְכֹל — אֱלֻקוֹת גָּמוּר, רַק נִתְלַבֵּשׁ בְּלִבוּשֵׁים אֵלוֹ, אֲשֶׁר לְמַרְאֵה עֵינֵינוּ.

וְזֶהוּ הַמַּחֲלָקֶת בֵּין שְׁנֵי הַיִּצְרִין (עֵין לְקוּטִי־מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימֵן ס"ב): הַיִּצֵּר טוֹב מְכַנִּיס אֻמוּנָה בְּלִב הָאָדָם לְהֶאֱמִין בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְהַיִּצֵּר הָרַע מְכַנִּיס כְּפִירוֹת וְאַפִּיקוֹרְסוֹת וּסְפִקוֹת בְּלִב הָאָדָם, וּבְאֻמַּת אִם הִיא יוֹדַע הָאָדָם יָדִיעָה בְּלִב שָׁלֵם, שְׁמֵלָא כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ (יִשְׁעִיָּה ו'), וְהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא עוֹמֵד בַּשַּׁעַת הַתְּפִלָּה וְשׁוֹמֵעַ הַתְּפִלָּה, וְדַאי הִיא מִתְפַּלֵּל בְּהַתְלַהֲבוֹת גְּדוֹל

וְהָיָה מְדַקְדֵּק מְאֹד לְכוֹן אֶת דְּבָרָיו [עֵין סְנֵה־דְרִין כ"ב:
הַמִּתְפַּלֵּל צָרִיךְ שִׁירָאָה עֲצָמוֹ כְּאִלוֹ שְׂכִינָה כְּנִגְדּוֹ,
שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים ט"ז): שׁוֹיִתִּי ה' לְנִגְדֵי תָמִיד; עֵין שָׁם],
וּבְשִׁבִּיל שֶׁהָאָדָם אֵינוֹ יוֹדֵעַ זֹאת יִדְעָה בְּלֵב שָׁלֵם,
בְּשִׁבִּיל זֶה אֵינוֹ מִתְּלַהֵב כָּל-כָּךְ וְאֵינוֹ מְדַקְדֵּק כָּל-כָּךְ,
וְכָל אֶחָד לְפִי מַעוֹט שִׁכְלוֹ וַיִּדְעֵתוֹ כֵּן הַתְּלַהֲבוֹתָו
וְדִקְדּוּקוֹ, וְהַיִּדְעָה הִיא מַהֲיָצֵר טוֹב שְׂבֵלֵב, וְהַסְתֵּרֶת
הַיִּדְעָה הִיא מַהֲיָצֵר הָרַע שְׂבֵלֵב, וְהַסְתֵּרֶת הַיִּדְעָה הֵן
הֵן אֶפִיקוֹרְסוֹת וְקִשְׁיוֹת, שֶׁהַיָּצֵר הָרַע מְקַשֶּׁה אֶת לְבוֹ
לִפְלֵ בָרָעָה (מִשְׁלֵי כ"ח).

וְהַתְקוּן לַזֶּה הַמַּחְלָקֶת שְׂבֵלֵב — לְתַקֵּן אוֹתוֹ
בְּשִׁרְשׁוֹ, הֵינוּ כִּי עֵקֶר הַתְּהוּוֹת מַחְלָקֶת הַיָּצֵר הָרַע,
שִׁרְשׁוֹ מִן הַמַּחְלָקֶת שֶׁבְּקִדְשָׁה כְּשֶׁהִשְׁתַּלְשְׁלָה מִן
הַרְגָּא לַדַּרְגָּא, עַד שֶׁנִּשְׁתַּלְשַׁל לְמָטָה נִתְהוּהָ מִמֶּנּוּ
מַחְלָקֶת הַיָּצֵר הָרַע בְּבַחֲיִנַת (הוֹשַׁע י'): חָלַק לָבָם;
וּמִטִּיל בּוֹ אֶפִיקוֹרְסוֹת וּמִסְתִּיר מִמֶּנּוּ שְׂבִילֵי הַשֶּׁכֶּל,
אֲשֶׁר אֵינוֹ יוֹדֵעַ לְהַשִּׁיב, וּמַחְלָקֶת שֶׁבְּקִדְשָׁה הוּא
מַחְלָקֶת תְּנָאִים וְאִמּוֹרָאִים שֶׁבְּגִמְרָא, שְׁזֶה אוֹסֵר וְזֶה
מַתִּיר, וּמֵהִשְׁתַּלְשְׁלוֹתָם לְמָטָה נִתְהוּהָ מִמֶּנּוּ מַחְלָקֶת
הַיָּצֵר הָרַע, וְכִשְׁמַתְקֵן הַמַּחְלָקֶת שֶׁבְּקִדְשָׁה, אֲזִי

ממילא נתבטל מחלקת היצר הרע, כי אין אחיזתו אלא משם, ותקון המחלקת שבקדשה הן הלכות פסוקות, כי פסק-הלכה הוא השלום והכרעה של מחלקת התנאים ואמוראים ועל-ידי למוד הפוסקים הוא נתקשר להשלום שבקדשה ומתקן המחלקת שבקדשה, ואז נתבטל מחלקת היצר הרע שבלבו, ואז יכול לעבד את השם בכל לבבו — בשני יצרים, ונפתחו לו שערי השכל וכו'. וזה פרוש (תהלים קי"ט): אודך בִּישׁר לִבִּי בְלִמְדֵי מִשְׁפָּטֵי צִדְקָךָ. לִבִּי — דִּיקָא בְּשֵׁנֵי יִצְרִין, אִימָתִי? כִּד לְמַדֵּי מִשְׁפָּטֵי צִדְקָךָ — הִינוּ עַל-יְדֵי לְמוֹד הַפּוֹסְקִים; עֵינֵי שֵׁם. כִּי בָּזָה שְׁלוֹמֵד פּוֹסְקִים, שֶׁהוּא מִשְׁפָּטֵי צִדְקָךָ, עַל-יְדֵי-זֶה זֹכָה לִישְׁרוֹת לֵב, וְאֵין לוֹ שׁוֹם קִשְׁיוֹת עָלָיו יִתְבָּרֵךְ.

כי על-ידי למוד שלחן-ערוך נתיישר ללבבו מכל העקמימיות וזוֹכָה לְהַמְשִׁיךְ עַל עֲצָמוֹ עֲרִיבוֹת נַעַם זִיו שְׂכִינַת עוֹזוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְעַל-יְדֵי-זֶה זֹכָה לְהַתְפַּלֵּל וּלְדַבֵּר עִמוֹ יִתְבָּרֵךְ כִּי זֶה תְּלוֹי בָּזָה, הִינוּ שְׁלַחַן-עָרוֹךְ וְהַתְּבוּדוֹת, "שֶׁהֵם שְׁנֵי יְסוּדוֹת חֲזָקִים בַּחֲסִידוֹת בְּרִסְלָב", שֶׁעֲלֵיהֶם הִרְבָּה רַבֵּנוּ, זְכָרוֹנוֹ לְבִרְכָּה, לְדַבֵּר וּלְבַקֵּשׁ אֶת אֲנָשֵׁי-שְׁלוֹמֵנוּ וְאֶת כָּל יִשְׂרָאֵל, שִׁיזְכוּ

לקימם בכל יום, ללמד שעור כסדרן בשלחן-ערוך ולהתבודד עמו יתברך ולדבר ולפרש כל שיחתו וכל מה שעובר עליו לפניו יתברך. וכל מה שהאדם זוכה לברח בכל פעם אליו יתברך ומדבר עמו יתברך בלשון שרגיל בו בתמימות ובפשיטות גמור, כמו-כן נזדכך מחו ונדעתו, וזוכה יותר ללון בעמקה של הלכה, ונתישב לו כל הקשיות בכלליות ובפרטיות ובפרטי פרטיות, הן שאין לו קשיות עליו יתברך ויודע, כי צדיק וישר ה', והן שאין לו קשיות בתורה, כי ההלכה ברורה לפניו, והן שאין לו שום קשיות על שום בר ישראל, ואינו מבלבל את עצמו משום בריה שבְּעוֹלָם, יהיה איך שיהיה, רק לבו ונדעתו מקשרים ומיחדים בו יתברך, כי (עין לקוטי-הלכות, כלאי בהמה, הלכה ד'): על-ידי למוד הלכות התורה, שנבנה על-פי שלש-עשרה מדות, שהתורה נדרשת בהם — על-ידי-זה ממשיכים על עצמן הארה מהי"ג מדות הרחמים, ששם נתגלה אחדות הפשוט לידע, כי הכל אחד, והוי"ה הוא האלקים, ואין כאן שום מחלקת כלל, כי הוא יתברך כביכול מחבר ומיחד שני הפכים בנושא אחד, כי הוא עושה שלום במרומיו בין שני הפכים ממש, כמו שאמרו חכמינו,

זכרונם לברכה (חגיגה י"ב.): מאי שמים? ששם אש ומים. מלמד שטרפן הקדוש-ברוך-הוא זה בזה ועשה מהן רקיע; עין שם. וכן הוא במדרש-רבה (פרשת בראשית. פרק ד'. סימן ט'): נטל הקדוש-ברוך-הוא אש ומים ופתכן זה בזה, ומהן נעשו שמים; עין שם.

ועל-כן מסימין השלש-עשרה מדות, שהתורה נדרשת בהן, במדה זו של שני כתובים, המכחישין זה את זה, עד שיבוא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם, כי זהו עקר התקון של השלש-עשרה מדות, שהתורה נדרשת בהן, שהן בחינת הלכות התורה להמשיך על עצמו אורות משלש-עשרה מדות, הרחמים, להמשיך אחדות הפשוט ושלום בכלליות ובפרטיות וכו', כי כל הקשיות והשנויים שיש בתורה וכל המחלקת דקדשה, שיש בין תנאים ואמוראים ובין צדיקים וכשרים אמתיים — הכל כדי לגלות, שכל הפעולות המשתנות נמשכין מאחד הפשוט יתברך, כי כל הפעולות המשתנות שבכל הבריאה, כלם נמשכין מאותיות התורה, כידוע, וכמו שכל אות יש לו תמונה משנה מחברו, וכן צרופי התבות משניין כל אחד מחברו, כמו-כן נמשכין כל הברואים המשנים

כל אחד ואחד מחברו, אבל באמת כל אותיות ותבות
 ופרשיות וכו' שבתורה, שמשנים כל אחת מחברו,
 דיקא על-ידם מכירין ויודעין אותו יתברך, כי בשביל
 זה נתנה התורה — כדי להפיר את מי שאמר והיה
 העולם, כי אוריתא שמא דקדשא-ברוך-הוא (תקוני
 זה, תקון י') ואי אפשר לדעת מאחדותו הפשוט
 יתברך כִּי-אם על-ידי התורה הזאת דיקא, שנתלבשה
 באותיות ודבורים אלו. ומחמת שבזה העולם אי
 אפשר להבין בשלמות דרכי התורה, על-כן נדמה
 כמה פעמים, שיש איזה שנויים וקשיות בתורה כגון
 שני כתובים, המכחישין זה את זה, שקדם שבא
 הכתוב השלישי המכריע, נדמה לנו, כאלו היה, חס
 ושלום, איזה שנוי בתורה, וכן כתוב אחד אומר:
 שבעת ימים תאכל מצות וכתוב אחד אומר: ששת
 ימים וכו'; וכן הרבה. וכל זה מחמת מעוט שכלנו,
 שאין אנו מבינים דרכי התורה על ברין, על-כן חמל
 עלינו השם יתברך ומסר לנו דרכי התורה על-ידי
 החכמים לדרשה בשלש עשרה מדות, שעל-ידי-זה
 הם מישבין כל השנויים ומכריעין בין הכתובים,
 המכחישין זה את זה, ועל-ידי-זה נמשך עלינו דעת
 לידע ולהאמין, שכמו שהתורה כלה אחד אף-על-פי

שֶׁלִּפִּי קִטְנוֹת שְׂכָלְנוּ הָיָה לָנוּ כַּמָּה קִשּׁוֹת וְשִׁנוּיִים
 בַּתּוֹרָה, כְּמוֹ-כֵן כָּל הַשִּׁנוּיִים שֶׁבְּעוֹלָם, שֶׁהֵם כָּל
 הַפְּעֻלוֹת מִשְׁתַּנּוֹת, כָּלֵם אֶחָד בְּשָׂרָשָׁן, כִּי כָלֵם נִמְשָׁכִין
 מֵאֶחָד הַפָּשׁוּט יִתְבָּרֵךְ, וְכֵן שְׂאֵי אֶפְשָׁר לְהַבִּין זֹאת
 בְּשִׂכְלָנוּ; עֵינֵי שֵׁם. וְזֶהוּ מַעֲלֵת לַמּוֹד שֶׁלֹּחֵן-עֲרוּךְ,
 שֶׁהוּא הַלֵּכָה, שֶׁנִּקְרָא דְּבַר הוֹי"ה כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ
 חֲכָמֵינוּ, זְכוּרָנָם לְבִרְכָּה (שַׁבָּת קל"ח): דְּבַר ה' זֶה
 הַלֵּכָה.

וּבִפְרָט כְּשִׁזְזָה גַם לְדַבֵּק אֶת עֲצָמוֹ אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ
 עַל-יְדֵי תַּפְלָה וְהַתְּבוּדוֹת, שָׂאֵז מִמְּשִׁיךְ אֶת הַשֵּׁם
 יִתְבָּרֵךְ אֵלָיו, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ, זְכוּרָנָם לְבִרְכָּה
 (סְפָרִי פָּרַשְׁתִּי נִשְׂא): יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלָיִךְ — בְּשַׁעֲה
 שֶׁאַתָּה עוֹמֵד וּמִתְפַּלֵּל, כִּי הַתַּפְלָה הִיא הַמְּשַׁכֵּת אוֹרוֹ
 יִתְבָּרֵךְ לְמַטָּה, כִּידוּעַ, וְאֵז, כְּשֶׁהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ עִמּוֹ, אֵז
 זֹכָה לְבָרֵךְ הַיֵּטֵב אֶת הַהֵלֵכָה; וְכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ,
 זְכוּרָנָם לְבִרְכָּה (סִנְהֶדְרִין צ"ג): וְה' עִמּוֹ — שֶׁהַלֵּכָה
 כְּמוֹתוֹ, הֵינּוּ בָּזָה שֶׁמִּמְשִׁיכִין אֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ עִמּוֹ,
 עַל-יְדֵי-זֶה זֹכִים לְכוֹן אֶת הַהֵלֵכָה, וְעַל-כֵּן נֶאֱמַר זֹאת
 בְּיוֹתֵר אֶצֶל דָּוִד (כְּמוֹכָא שֵׁם בְּגִמְרָא), כִּי הוּא עָסַק
 הַרְבֵּה בַּתַּפְלָה, וְעַל-יְדֵי-זֶה הִמְשִׁיךְ אוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ אֵלָיו.

וְעַל־כֵּן זָכָה, שְׁעַל־יְדֵי שְׁהוּי"ה עָמוּ — הַלָּכָה כְּמוֹתוֹ. וּבִאֲמַת לְזָכוֹת לָזֶה, שְׁהוּי"ה יִהְיֶה עָמוּ וְהַלָּכָה תִּהְיֶה כְּמוֹתוֹ, זֶהוּ תָלוּי כָּפִי יִגִּיעָתוֹ וְטִרְחָתוֹ בְּעִבּוּדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ בַּתּוֹרָה וּבַתְּפִלָּה בְּאֲמַת לְאֲמָתוֹ, בְּלִי שׁוּם פְּנִיָּה וּכְוִנָּה עֲצָמִית, כִּי (לְקוּטֵי־הַלְכוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה, הַלָּכָה ג'): צָרִיךְ לַעֲמֹל בַּתּוֹרָה בִּיגִיעָה גְּדוּלָּה, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ, זְכוּרֹנָם לְבָרָכָה (בְּרָכוֹת ס"ג): עַל־פְּסוּק אָדָם כִּי יָמוּת בָּאֵהָל: אֵין הַתּוֹרָה מִתְקַיֶּמֶת אֶלָּא בְּמִי שֶׁמָּמִית עֲצָמוֹ עָלֶיהָ, וְכֵמוֹ שֶׁכָּתוּב (וַיִּקְרָא כ"ו): אִם בַּחֲקוֹתַי תֵּלְכוּ; וּפֶרֶשׁ רַש"י: עַל־מִנְתַּ שֶׁתִּהְיֶה עֲמָלִים בַּתּוֹרָה — עֲמָלִים דִּיקָא. וְעַקֵּר הָעֲמָל וְהִיגִיעָה, שֶׁצָּרִיכִין לַעֲמֹל וּלְהִתְיַגֵּעַ הַרְבֵּה בַּתּוֹרָה, הוּא רַק בְּשִׁבִּיל לְבָרֵךְ עֶסֶק הַתּוֹרָה, שִׁיְהִיָּה הַלְמוּד לְשִׁמָּה, לַעֲשׂוֹת נַחֲת־רוּחַ לְיוֹצְרוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְלֹא יִהְיֶה לְמוּדוֹ, הֵס וְשְׁלוֹם, בְּשִׁבִּיל תּוֹעֵלַת עֲצָמוֹ, לְהִתְיַהֵר וּלְקַנְטֵר, חֵס וְשְׁלוֹם, וְלֹא יַעֲשֶׂה עֲטָרָה לְהִתְגַּדֵּל בָּהּ וְלֹא קָרָדָם לְחַפֵּר בָּהּ (אָבוֹת פָּרָק ד'), וּבִפְרָטִיּוֹת בְּלִמּוּד הַהַלָּכָה צָרִיךְ שִׁיְהִיָּה כּוֹנֵנֶת לְשָׁמַיִם, עַל־מִנְתַּ לְשִׁמּוֹר וּלְעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם, וְאֵל יִזְיֹן אֶפְלוֹ כִּי־הוּא־זֶה מִהַשְׁלָח־עֲרוּךְ, כִּי (יְרוּשְׁלָמִי שַׁבָּת, פָּרָק א'): הַלּוּמֵד שֶׁלֹּא עַל־מִנְתַּ לַעֲשׂוֹת, נוֹחַ לוֹ שֶׁלֹּא נִבְרָא, וְאָמְרוּ (מִדְרַשׁ־רַבָּא פָּרָשַׁת נִשְׂא, פָּרָק

סדר דרך הלמוד תג

ו. סימן י"ד): לא המדרש עקר, אלא המעשה, לפי שהמעשה מכפר על האדם; עין שם.

וצריך לבקש הרבה מהשם יתברך. שיזכה לאסוקי שמעתתה אליבא דהלכתא. כי בזה צריכים לסיעתא דשמיא, כמו שאמרו חכמינו, זכרונם לברכה (מגלה ו'): לאוקמי גרסא סיעתא מן שמיא הוא; עין שם. ולא ללמד בשביל כונת עצמו להתייגר בגסות להתקרא רבי או חכם או מפרסם וכו' וכו', ואז, כשילמד באמת, יזכה, שהשם יתברך יהיה עמו, והלכה כמותו, ויזכה לברור הלכה, ולא די שהוא יתעורר וידבק עצמו עמו יתברך על-ידי למודו תורה לשמה, כִּי-אם גם שיזכה לעורר שאר נשמות ישראל אליו יתברך ולקרבים אל התורה ללמד על-מנת לשמר ולעשות ולקיים, כי (לקוטי-הלכות, בציעת הפת, הלכה ה'): זהו היתה עבודת דוד שעסק כל ימיו בתפלה שירות ותשבחות, והיה מלמד תורה לרבים, כמו שאמרו חכמינו, זכרונם לברכה (ערוכין נ"ג): דוד דגלי מסכתא, כתיב ביה: יראיך יראוני וישמחו; כי תורתו היה תורת חסד, כמו שדרשו חכמינו, זכרונם לברכה (סנה מ"ט): על פסוק פיה פתחה בחכמה

ותורת חסד על לשונה — תורה על-מנת ללמדה
נקרא תורת חסד (עין לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן רפ"ג,
ובמה שכתב על זה בספר "שפת-הנחל"), ועל-כן זכה
שהיה מסיק שמעתתא אליבא דהלכתא, כנכתב לעיל.

כי זה עקר בחינת שמעתתא אליבא דהלכתא,
דהיננו שיזכה על-ידי עסק התורה לעורר שרשי
נשמות ישראל שבתורה, עד שיגיע הארה על כל
אחד מישראל להחזירו למוטב להורות לו דרך והלוח
אין יזכה לצאת מהרע שלו ולהתקרב להשם יתברך
שזהו עקר שלמות פסק ההלכה, כי לא המדרש הוא
העקר, אלא המעשה, כי צריך לקרב נפשות, שגם-כן
יקימו את הלכות התורה ועל שם זה נקראים הלכות
לשון הליכה, כמו שאמרו חכמינו, זכרונם לברכה
(מגלה כ"ח:) אל תקרי הליכות אלא הלכות, הינו
שעל-ידי ההלכות יזכה לילך בדרך השם ולשוב
אליו יתברך, שזהו עקר שלמות עסק התורה —
שנזכה על-ידי הלמוד לשמר ולעשות ולקיים, כמו
שאנו מתפללים בכל-יום: ותן בלבנו בינה להבין
ולהשכיל, ללמד וללמד, לשמר ולעשות ולקיים; וכמו
שכתוב (תהלים קי"א) שכל טוב לכל עושיהם; ודרשו

תה

סדר דרך הלמוד

חכמינו, זכרונם לברכה (פרכות י"ז): ללומדיהם לא נאמר אלא לעושיהם — שלא יהא אדם קורא ושונה ובוטט באביו ובכרבו וכו'; עין שם.

ועל זה צעק דוד (תהלים קי"ט): בפה יזכה נער את ארחו לשמר כדבריו; הינו איך זוכין לדרך וארח שעל-ידי-זה הנער, המנער מכל טוב, הרחוק מהשם יתברך כמו שרחוק שיזכה גם הוא לשמר כדבריו, ומחמת שדוד היה מתיגע על זה כל ימיו להרבות כבוד שמים ולקרב רחוקים אליו יתברך, על-כן זכה באמת למצא מקום הבית-המקדש, שמשם יוצאת הוראה לישראל, כמו שאמרו חכמינו, זכרונם לברכה (תענית ט"ז): למה נקרא הר המוריה? שמשם הוראה יצא לעולם; עין שם.

וזהו: אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב; ודרשו חכמינו, זכרונם לברכה (פרכות ח'): אוהב ה' שערים המצינים בהלכה מכל פתי-כנסיות ובתי-מדרשות. והדבר תמוה, לכאורה, והלא בכל הפתי-מדרשות עוסקים בהלכות? אף הענין הוא פנכתב לעיל, שעקר השלמות בלמוד ההלכה הוא לעורר שרשי נשמות ישראל ולקרבם ולהחזירם למוטב

וְלַהֲכַנִּים בָּהֶם קִיּוֹם הַתּוֹרָה, שֶׁהוּא דָּבָר הוֹי"ה, זֶה הַלֵּכָה, שִׁיזְכּוּ לְהַתְנַהֵּג עַל-פִּי דִּינֵי הַתּוֹרָה שֶׁבְּשִׁלְחָן-עֲרוּךְ, וְאֲשֶׁר זֶהוּ עֲבוֹדַת הַצְּדִיקִים הַגְּבוּהִים בְּיוֹתֵר, שֶׁהֵם דְּבוּקִים בּוֹ יִתְבָּרֵךְ תָּמִיד וּפּוֹתְחִים שְׁעָרִים חֲדָשִׁים בַּהֲשָׁגוֹת אֱלֻקוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ, עַד אֲשֶׁר הֵם מַחֲזִירִים לְמוֹטֵב אֶפְלוּ הַגְּרוּעַ שֶׁבְּגְרוּעִים וּמְאִירִים בּוֹ לֵילֶךְ בְּדֶרֶךְ הַתּוֹרָה וְהַלֵּכָה, וְזֶה בַּחֲנִינָה שְׁעָרִים הַמְּצַנִּינִים בַּהֲלֵכָה, שֶׁעַל-יְדֵי הַלְכוֹת הַתּוֹרָה נַעֲשִׂים צִיוֲנִים וְסִימָנִים לְהַכִּיר הַשְּׁעָרִים לְהַשְׁגֵּת אֱלֻקוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ, הֵינּוּ הַצְּדָקִים לוֹמְדִים בְּדֶרֶךְ נִפְלָא כְּזֶה אֵת הַלְכוֹת הַתּוֹרָה וּמַחֲדָשִׁין בָּהֶם חֲדוּשִׁים נִפְלָאִים כָּאֵלוּ, עַד אֲשֶׁר עַל-יָדָם דִּיקָא חוֹזְרִים אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ, כִּי הֵם מְגַלִּים אֵת פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה שֶׁבְּתוֹךְ הַהֲלֵכָה, וְעַל-כֵּן הַהֲלָכוֹת הֵם מְצַנִּינִים בַּהֲשָׁעָרִים, שֶׁמְגַלִּים אֵת אֱלֻקוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אוֹהֶבָם יוֹתֵר מִכָּל בְּתִי-כְּנִסְיוֹת וּבְתִי-מִדְרָשׁוֹת, כִּי לֹא הַמִּדְרָשׁ הָעֶקֶר, אֲלָא הַמַּעֲשֶׂה, כִּי הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אוֹהֵב בְּיוֹתֵר לְמוֹד הַתּוֹרָה, שֶׁמְבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה, דִּהְיָנוּ מִי שֶׁיְכוּל עַל-יְדֵי עֶסֶק תּוֹרָתוֹ בַּהֲלֵכָה לַעֲשׂוֹת וּלְצִיץ שְׁעָרִים לְהִתְקַרֵּב עַל-יָדָם לְהֵשֵׁם יִתְבָּרֵךְ, שֶׁהוּא בַּחֲנִינָה שְׁעָרֵי הַבֵּית-הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁהוּא הַדַּעַת לִידַע אוֹתוֹ

סדר דרך הלמוד תז

יתברך, ועל-כן חביב אצלו יתברך ביותר מקום שלומדים הלכה למעשה יותר מכל בתי-כנסיות ובתי-מדרשות שבעולם.

וכן הפליגו חכמינו, זכרונם לברכה, הקדושים במעלות העוסקים בהלכה, עד שאמרו (ירושלמי מועד-קטן, פרק ג', הלכה ה'): איזהו תלמיד-חכם! כל ששונה הלכות; עין שם. ובפרט כשזוכים ללמד עם עוד אחד הלכה, אין לשער ולספר מעלתו, כמו שאמרו חכמינו, זכרונם לברכה (שבת ס"ג): שני תלמידי חכמים, המחדדין זה לזה בהלכה, הקדוש-ברוך-הוא מצליח להם, (עוד שם): שני תלמידי-חכמים, הנוחים זה לזה בהלכה, הקדוש-ברוך-הוא מקשיב להן, (עוד שם): שני תלמידי-חכמים, המקשיבים זה לזה בהלכה, הקדוש-ברוך-הוא שומען לקולן, (עוד שם): שני תלמידי-חכמים, המדגילים זה לזה בהלכה, הקדוש-ברוך-הוא אוהבן — עין שם — ובפרטיות כשאחד מחזק את חברו לקיום ההלכה, זה עולה על הכל, כי (קהלת ד'): טובים השנים מן האחד, אשר יש להם שכר טוב בעמלם, כי אם יפלו האחד יקים את חברו, ואלו האחד שיפל, אין שני להקימו. ודרשו על

זה חכמינו, זכרונם לברכה (קהלת-רבה, פרק ד'), שאם שכת הלכה אחת, חברו מחזיר ההלכה — עין שם — כי זהו עקר מעלת החברים יחד, שאחד מחזק את חברו ומסתכל עליו תמיד רק בעין טובה ורוצה בטובתו, כי (ברכות ס"ג): אין התורה נקנית אלא בחבורה; עין שם. ואמרו (דרך-ארץ זוטא, פרק ב'): הקשב אזניך לדברי חברך; אם חפץ אתה להדבק באהבת חברך, הוי נושא ונותן בטובתו — עין שם — ואיזה טובה נצחית יש עוד בעולם מענין זה — לחזק את חברו ולהחזירו למוטב, ויקים את ההלכה, ומכל-שכן לעוררו ללמד הלכות בכל יום, שהוא רצונו 'תברך' !

וזה שאמרו חכמינו, זכרונם לברכה (ברכות ל.): מיום שחרב בית-המקדש, אין לו להקדוש-פרוך-הוא בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד, הינו שזה עקר פרושו של "הלכה" — שיזכה לילך בדרךיו 'תברך, וד' אמות הם סוד ד' אמות הינו הוי"ה, שזהו שעור מקומו של אדם, כי כל אדם יש לו ד' אמות, הינו שכל אדם יש לו בכל מקום ד' אמות להתקרב בהם להשם 'תברך, ואל אלו הד' אמות, הינו שיאיר

בו ארבע אותיות הוי"ה, כנכתב לעיל, בכל מקום — את זה זוכים על-ידי למוד הלכות ועל-ידי תפלה והתבודדות, שאז נזדכך חמרו העב, ונפרד הרע מהטוב ומאיר בו הארת נעם זיו — שכינת עזו בכל מקום, ויכול להתקרב אליו יתברך מכל מקום, וזה יקר מאד בעיניו יתברך, כי זהו עקר גדלתו — שיתקרבו כל הרחוקים, כי על-ידי למוד שלחן-ערוך מבטלין הרהורי עבודה-זרה (ספר-המדות, אות פוסק, סימן ג'), וזוכים לאמונה ברה, וכנכתב לעיל, וכשיש לו אמונה, אז ירא תמיד ממנו יתברך, [ועין שם, אות יראה, סימן ב' — מקום ההוראה היא מועלת ליראה, ובסימן ג' — על-ידי למוד שלחן-ערוך באים ליראה; עין שם].

ועל-כן צריכים לבקש הרבה ממנו יתברך בכל יום ויום, שיזכה ללמד שלחן-ערוך בכל יום ויום ובפרטיות שיזכה לקימו ועל-כל-פנים לא יזוז כלל מהשלחן-ערוך כי-הוא-זה. ועין ביורה-דעה, סימן רמ"ו, בש"ף, סעיף קטן ה' בשם הפרישה, שאותן בעלי-בתים, שאינם לומדים רק שלש או ארבע שעות ביום, לא ילמדו בש"ס לחוד, אלא ילמדו הלכות

פסוקות, כדי שידעו איך להתנהג למעשה. ועל זה אמרו (מגלה כ"ח): כל השונה הלכות בכל יום, מבטח לו, שהוא בן עולם הבא — עין שם — ובפרטיות אותן ההלכות, הנצרכים לו מאד, כגון שבת וכו', יתמיד בזה מאד, כמו שאמרו חכמינו, זכרונם לברכה (תגינה י'): הלכות שבת הם פהררים התלויין בשערה, שהן מקרא מועט והלכות הרבה — עין שם — ובפרטיות הלכות החג קדם החג, שצריכים להזהר מאד ללמדן, כדי שיזכה לקים מה שלמד, כמובא בתורת-כהנים פרשת אמר: מלמד שהיה משה אומר להם לישראל הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת; עין שם. וכן הוא במדרש-רבה שיר-השירים, פרק א', על-פסוק: נזכירה דודיך מין — מיינה של תורה, כגון הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת; עין שם. ואשרי מי שזוכה ללמד ברבים הלכות, שהוא בכלל מזבי הרבים, ובפרטיות בענינים הנצרכים לרבים, ואל יתביש כלל, כמו שאמרו חכמינו, זכרונם לברכה, במדרש-רבה (פרשת מצרע, פרק י"ט, סימן ג'): פרשיותיה של תורה אף-על-פי שנראות כאלו הן כעורות ושחורות לאמרן ברבים, כגון הלכות זיבה ונגעים, נדה ויולדת, אמר הקדוש-

ברוך-הוא: הרי הן ערכות עלי; עין שם.

ועל-כל-פנים יהיה זהיר ללמד בעצמו שעור שלחן-ערוך בסדרן שיתחיל מהתחלת הארבע-חיים וילמד בסדרן, עד שיזכה לסימו, ויתחיל יורה-דעה ואחר-כך אבן-העזר ואחר-כך חשן משפט, וכשיסיים יתחיל עוד פעם, וככה יתנהג כל ימי חייו. ורבנו, זכרוננו לברכה, הזהיר על זה מאד ואמר, שהוא תקון גדול להאדם, והוא הנהגה כללית לכל ישראל, ובודאי הכונה היא כדי שנוזכה לשמר ולעשות ולקיים, אבל בודאי יש עוד דברים בגו, כמו שאמר בפרוש על הנהגותיו, שמסר לאנשי-שלומנו (עין שיחות-הר"ן, סימן קפ"ה): כל הנהגה והנהגה, שאני מצוה לעשות, הוא סגלה ותקון ומועיל על מה שעבר ועל העתיד ולאחר ההסתלקות של האדם ולימות המשיח ולתחית המתים ולעתיד לבוא; עין שם. עמד וראה והשתומם והתפלא, עד היכן הדברים מגיעים.

ועל-כן מי שחס על נפשו ומי שחפץ בתקונו, יצית את רבנו, זכרוננו לברכה, ויקבע לעצמו קביעות חזקה בלמוד שלחן-ערוך בכל יום ויום, וראוי לקבע לעצמו שני שעורים: שעור אחד פשוט, על-כל-פנים

מחבר רמ"א באר היטב תכף-ומיד אחר התפלה, בעודו מלבש בטלית ותפלין דרבנו תם, ויהיה מנח אצלו בכיס הטלית שלחן-ערוך קטן באפן שיזכה ללמד בכל יום איזה הלכות, ובפרט בתפלין דרבנו תם, שהוא ענין גדול, והשעור הזה יהיה כסדרן דיקא בכל יום ויום כמה סעיפים או כמה סימנים כפי הפנאי שיהיה לו, עד שיזכה לסים ארבעת חלקי שלחן-ערוך, יתחיל עוד הפעם, וכן כל ימי חייו, ואל יפל בדעתו לחטף הכל בפעם אחת, רק בכל יום איזה הלכות, כמובא במדרש-רבה (פרשת מצרע, פרק י"ט, סימן ב'): מי שפקח, מהו אומר? הריני שונה שני הלכות היום ושני הלכות למחר, עד שאני שונה את כל התורה — עין שם — ושעור שני יהיה שעור עיון טור ובית-יוסף, ושלחן-ערוך עם המגינים ונושאי כליהם, איזה הלכה שמכרח לו מאד, כגון שבת ונדה וכו', או הלכות החג קדם החג וכדומה, שיחזר בהם הרבה מאד, עד שיהיה בקי בהלכה היטב, וכבר אמרו חכמינו, זכרונם לברכה (שבת קי"ד): איזהו תלמיד-חכם, שממנין אותו פרנס על הצבור? זה ששואלין אותו דבר הלכה בכל מקום ואומר: עין שם.

סדר דרך הלמוד תיג

ואל כל זה יכולים לזכות על-ידי רבוי החזרה, כמו שאמרו חכמינו, זכרונם לברכה, מדרש-רבה (פרשת ויקרא, פרק ג', סימן א'): טוב מי ששונה הלכות ורגיל בהם ממי שהוא שונה הלכות ואינו רגיל בהם — עין שם — כי על-ידי רבוי החזרה והרגילות בהלכה יזכה לקימם, וגם על זה צריכים עוד תפלות רבות לשפך נפשו אליו יתברך כמו שאמרו חכמינו, זכרונם לברכה (ברכות כ"ח.): כי הלכתא בעיא צלותא (ערובין ס"ה) ופרשו בספרים, שהוא לשון צלותא (תפלה), הינו שצריכים לבקש הרבה ממנו יתברך, שיזכה לקיים את התורה בתמימות ובפשיטות גמור, בלי שום חכמות, ואמרו חכמינו, זכרונם לברכה (מדרש-תנחומא, פרשת אמר): בזכות התורה, שאתם עוסקים, אני מקשיב ושומע תפלותיכם.

תם ונשלם, שבח לאל-עליון!

הספר הקדוש הזה נדפס
לזכות

יואל בן ריצא רעכיל ראטה נ"י
וזוגתו

אסתר גיטל בת חיה שרה האדיא תחי'
וילדיהם

שלמה, אלחנן חיים, מרים העניא זיסל, שמעון.
הקדוש ברוך הוא ימלא את כל משאלות לבם לטובה
ויתברכו מפי אל עליון בבני חיי ומזוני רוויחא
ויזכו לרוות רוב נחת דקדושה מכל יוצאי חלציהם
אמן כן יהי רצון.

סוד ה' לִירָאִיו וּבְרִיתוֹ לְהוֹדִיעַם
זֶה שְׁמוֹ נָאָה לוֹ

תְּקוּן הַכֶּלֶלִי

תְּקוּן נוֹרָא וְנִפְלָא מְאֹד מְאֹד לְכָל־לִיּוֹת הַחֲטָאִים
וְהוּא פָּגַם הַבְּרִית, רַחֲמָנָא לְצִלָּן

*

וּמִסְגָּל מְאֹד גַּם לְפִרְנֶסָה וּלְהַצְלָחָה
בְּכָל הָעֲנִינִים בְּגִשְׁמִיּוֹת וּבְרוּחָנִיּוֹת
אֲשֶׁרִי מִי שְׂיֵאמָרֵם בְּכָל יוֹם

*

יִסְדּוּ, תְּקַנּוּ, גִּלּוּ וְצִוְהָ לְפִרְסָמוֹ לְכָל יִשְׂרָאֵל.
רַבְּנֵנוּ הַקְדּוֹשׁ וְהַנּוֹרָא אֹרֵךְ הַיָּמִים וְהַצָּפוֹן
בוֹצִינָא קְדִישָׁא עֲלֵאָה, אֲדוֹנֵנוּ, מוֹרֵנוּ וְרַבְּנֵנוּ

רַבֵּי נַחֲמָן מִבְּרֶסְלֵב, זְכוּתוֹ יִגָּן עָלֵינוּ

*

הוֹבֵא לְדָפוּס עַל-יְדֵי

חֲסִידֵי בְּרֶסְלֵב

עִיה"ק יְרוּשָׁלַיִם תּוֹבֵב"א

טוב לומר זאת לפני אמירת העשרה מזמורים:

הריני מקשר עצמי באמירת העשרה מזמורים אלו לכל הצדיקים
האמתיים שבדורנו, ולכל הצדיקים האמתיים שוכני עפר, קדושים
אשר בארץ המה, ובפרט לרבנו הקדוש צדיק יסוד עולם נחל נובע
מקור חכמה, רבנו נחמן בן פיגא, זכותו יגן עלינו, שגלה תקון זה.

לכו נרננה ליהוה נריעה לצור ישענו: נקדמה פניו בתודה בזמירות
נריע לו: כי אל גדול יהוה ומלך גדול על כל אלהים:

קודם שיתחיל תהלים יאמר זה:

הריני מזמן את פי להודות ולהלל ולשבח את בוראי לשם יחוד
קדשא בריך הוא ושכינתה בדחילו ורחימו על ידי ההוא טמיר
ונעלם בשם כל ישראל:

טז א מכתם לדוד שמרני אל בי-חסיתי בך:
ב אמרת ליהוה אנני אתה טובתי בל-עליך:
ג לקדושים אשר בארץ המה ואדירי בל-חפצי-
בם: ד ירבו עצבותם אחר מהרו בל-אסוף
נספיהם מדם ובל-אשא את-שמותם על-שפתי:
ה יהוה מנת-חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי:
ו חבלים נפלו-לי בנעמים אף-נחלת שפחה עלי:
ז אברך את-יהוה אשר יעצני אף-לילות יסרוני
כליותי: ח שויתי יהוה לנגדי תמיד כי מימיני
בל-אמוט: ט לכן א שמח לבי ויגל כבודי אף-
בשרי ישכן לבטח: י כי א לא-תעזב נפשי לשאול
לא-תתן חסידך לראות שחת: יא תודיעני ארח
חיים שבע שמחות את-פניך נעמות בימינך
נצח:

לב * לְדוֹד מִשְׁכִּיל אֲשֶׁרִי נִשְׁוִי-פֶשַׁע כְּסוּי חֲטָאָה:
 ב אֲשֶׁרִי-אָדָם לֹא יַחֲשֹׁב יְהוָה לוֹ עוֹן וְאִין
 בְּרוּחוֹ רְמִיָּה: ג כִּי-הִחֲרַשְׁתִּי בָלוּ עַצְמִי בִשְׂאֵנִתִי
 כָּל-הַיּוֹם: ד כִּי | יוֹמָם וּלְיָלָה תִּכְבֵּד עָלַי יְדָךְ נִהְפֹּךְ
 לְשָׂדֵי בַחֲרַבְנִי קִיץ סָלָה: ה חֲטָאתִי אוֹדִיעֶךָ וְעוֹנִי
 לֹא-כִסִּיתִי אֲמַרְתִּי אוֹדָה עָלַי פֶּשַׁעִי לִיהוָה וְאַתָּה
 נִשְׂאתָ עוֹן חֲטָאתִי סָלָה: ו עַל-זֹאת יִתְפַּלֵּל
 כָּל-חֹסִיד | אֵלֶיךָ לְעֵת מִצָּא רַק לְשֹׁטֵף מַיִם רַבִּים
 אֵלָיו לֹא יִגִּיעוּ: ז אַתָּה | סֶתֶר לִי * מִצָּר תִּצְרֵנִי
 רִנִּי פִלֵּט תְּסוּבְּבֵנִי סָלָה: ח אֲשַׁכִּילְךָ | וְאוֹרְךָ
 בְּדֶרֶךְ-זוֹ תִלְךָ אִיעֶצֶה עָלֶיךָ עֵינִי: ט אֶל-תִּהְיוּ |
 כְּסוּס כְּפָרֶד אֵין הָבִין בְּמִתְגַּוְרֶסֶן עָדִיו לְבָלוֹם
 בַּל קָרַב אֵלֶיךָ: י רַבִּים מִכְּאוּבִים לָרָשָׁע וְהַבּוֹטָח
 בִּיהוָה חֹסֵד יִסּוּבְּבֵנוּ: יא שִׁמְחוּ בִיהוָה וְגִילוּ
 צַדִּיקִים וְהִרְנִינוּ כָּל-יִשְׂרָאֵל-לֵב:

מא * לְמַנְצֶחַ מִזְמוֹר לְדוֹד: ב אֲשֶׁרִי מִשְׁכִּיל אֶל-
 דָּל בַּיּוֹם רָעָה יִמְלִטְהוּ יְהוָה: ג יְהוָה | יִשְׁמְרֵהוּ
 וַיִּחְיֶהוּ וְאֲשֶׁר בָּאָרֶץ וְאֶל-תִּתְּנֵהוּ בְּנַפְשׁ אִיָּבּוֹ:
 ד יְהוָה יִסְעֲדֵנוּ עַל-עַרְשׁ דָּוִי כָּל-מִשְׁכָּבוֹ הַפִּכָּת
 בַּחֲלָיו: ה אֲנִי-אֲמַרְתִּי יְהוָה חֲנֻנִי רַפָּאָה נַפְשִׁי
 כִּי-חֲטָאתִי לָךְ: ו אוֹיְבֵי יֹאמְרוּ רַע לִי מָתִי יָמוּת
 וְאֲבֹד שָׁמוֹ: ז וְאִם-בָּא לָרְאוֹת | שְׂוֹא יִדְבֹּר לְבוֹ

יִקְבֹּץ-אֶזְרוֹן לֹא יֵצֵא לַחוּץ יְדַבֵּר: ה יַחַד עָלַי יִתְלַחֲשׁוּ
כָּל-שֹׁנְאֵי עָלַי | יִחְשְׁבוּ רָעָה לִּי: ט דְּבַר-בְּלִיעַל
יִצּוֹק בּוֹ וְאֲשֶׁר שָׁכַב לֹא-יוֹסִיף לָקוּם: י גַּם-אִישׁ
שְׁלוֹמִי | אֲשֶׁר-בִּטַּחְתִּי בּוֹ אוֹכַל לַחֲמִי הַגָּדִיל עָלַי
עָקַב: יא וְאַתָּה יְהוָה חֲנֻנִי וְהַקִּימֵנִי וְאַשְׁלֶמְהָ לָּהֶם:
יב בְּזֹאת יִדְעֵתִי כִּי-חֲפֶצֶת בִּי כִי לֹא-יִרְעֵ אֹיְבֵי
עָלַי: יג וְאֲנִי בְּתַמִּי תִּמְכָּת בִּי וְתַצִּיבֵנִי לִפְנֵיךָ
לְעוֹלָם: יד בְּרוּךְ יְהוָה | אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִהָעוֹלָם
וְעַד-הָעוֹלָם אָמֵן | וְאָמֵן:

מב א לְמַנְצֵחַ מְשֻׁכִּיל לְבָנֵי-קָרָח: ב כְּאִיל תִּעְרַג
עַל-אֲפִיקֵי-מַיִם בֶּן נֶפֶשׁ תִּעְרַג אֵלֶיךָ אֱלֹהִים:
ג צִמְאָה נֶפֶשׁ | לְאֱלֹהִים לֵאלֹהֵי חַי מֵתֵי אֲבוֹת
וְאַרְאָה פָּנַי אֱלֹהִים: ד הִיתָה-לִּי דְמַעְתִּי לָחֶם יוֹמָם
וּלְלֵילָה בְּאֹמַר אֵלַי כָּל-הַיּוֹם אֵיךְ אֵלֶיךָ: ה אֵלֹהֵי
אֲזַכְּרָה | וְאֲשַׁכַּח עָלַי | נֶפֶשׁ כִּי אֶעְבֹּר | בִּסְדָּךְ
אֲדִידִם עַד-בֵּית אֱלֹהִים בְּקוֹל-רִנָּה וְתוֹדָה הַמּוֹן
חוֹגֵג: ו מִה-תִּשְׁתַּחֲוֶה | נֶפֶשׁ וְתַהֲמִי עָלַי הוֹחֲלִי
לְאֱלֹהִים כִּי-עוֹד אוֹדְנוּ יְשׁוּעוֹת פָּנִינוּ: ז אֱלֹהֵי עָלַי
נֶפֶשׁ תִּשְׁתַּחֲוֶה עַל-בֶּן אֲזַכְּרֶךָ מֵאֶרֶץ יִרְדֵּן
וְחֶרְמוֹנִים מִהַר מְצָעַר: ח תְּהוֹם-אֶל-תְּהוֹם קוֹרָא
לְקוֹל צְנוּרִיךָ כָּל-מִשְׁבְּרִיךָ וְגִלְיָךְ עָלַי עֲבְרוּ:
ט יוֹמָם | יֵצֵא יְהוָה | חֲסִדוֹ וּבִלְיָלָה שִׁירָה עָמִי
תִּפְלָה לֵאלֹהֵי חַיִּי: י אוֹמְרָה | לֵאלֹהֵי סִלְעֵי לְמָה

שְׂבַחְתָּנִי לְמַח־קֶדֶר אֵלֶיךָ בְּלַחֲץ אֹיִב: יא בְּרֹצַח |
 בְּעֲצָמוֹתֵי חֲרָפוֹנִי צוֹרְרֵי בְּאִמְרָם אֵלַי כָּל־הַיּוֹם
 אֵיחָה אֱלֹהֶיךָ: יב מַח־תִּשְׁתַּוְּחָחִי | נַפְשִׁי וּמַח־תִּהְיֶה
 עָלַי הוֹחִילִי לֵאלֹהִים כִּי־עוֹד אוֹדְנֹו יִשׁוּעַת פָּנַי
 וְאֱלֹהֵי:

נט * לְמַנְצָח אֶל־תִּשְׁחַת לְדוֹד מִכְתָּם בְּשִׁלַּח
 שָׁאוּל וַיִּשְׁמְרוּ אֶת־הַבַּיִת לַהֲמִיתוֹ: ב הֲצִילָנִי
 מֵאִיִּבִי | אֱלֹהֵי מִמֶּתֶקוֹמִמִּי תִשְׁגָּבֵנִי: ג הֲצִילָנִי
 מִפְּעָלִי אֲוֹן וּמֵאֲנָשֵׁי דָמִים הוֹשִׁיעֵנִי: ד כִּי הִנֵּה
 אָרְבוּ לְנַפְשִׁי יְגוּרוּ עָלַי עֲזִים לֹא־פֹשְׁעִי וְלֹא־
 חֲטָאתִי יְהוָה: ה בְּלִי־עוֹן יִרְצוֹן וַיִּפְּנֵנוּ עוֹדָה
 לְקִרְאתִי וּרְאָה: ו וְאַתָּה יְהוָה־אֱלֹהִים | צְבָאוֹת
 אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִקְיָצָה לְפָקֶד כָּל־הַגּוֹיִם אֶל־תַּחֲזֹן
 כָּל־בְּגֵדִי אֲוֹן סָלָה: ז יָשׁוּבוּ לְעָרְבֵי יְהוָה כַּכֶּלֶב
 וַיִּסּוּבּוּ עִיר: ח הִנֵּה | יִבִּיעוֹן בְּפִיהֶם חֲרָבוֹת
 בְּשִׁפְתוֹתֵיהֶם כִּי־מִי שָׁמַע: ט וְאַתָּה יְהוָה תִּשְׁחַק־
 לָמוֹ תִלְעַג לְכָל־גּוֹיִם: י עֲזוּ אֵלֶיךָ אֲשֶׁמְרָה כִּי־
 אֱלֹהִים מִשְׁגָּבִי: יא אֱלֹהֵי חֲסָדִי יִקְדָּמֵנִי אֱלֹהִים
 יִרְאֵנִי בְּשִׁרְרֵי: יב אֶל־תִּהְרָגִם | פֶּן־יִשְׁכַּחוּ עַמִּי
 הִנִּיעֵמוּ בְּחִילְךָ וְהוֹרִידֵמוּ מִגִּגְנוֹ אֲדָנִי: יג חֲטָאת־
 פִּימוֹ דְּבַר־שְׁפָתֵימוֹ וַיִּלְכְּדוּ בְּגֹאוֹנָם וּמֵאֲלָה
 וּמִבַּחַשׁ יִסְפְּרוּ: יד כִּלָּה בַּחֲמָה כִּלָּה וְאִינָמוּ וַיִּדְעוּ
 כִּי־אֱלֹהִים מִשַּׁל בִּיעֶקֶב לְאַפְסֵי הָאָרֶץ סָלָה:

טו וַיָּשְׁבוּ לָעָרֵב יַהֲמוּ כִּכְלָב וַיִּסּוּבְבוּ עִיר: טז הִמָּה
 יִנְיֵעוֹן לֶאֱכֹל אִם-לֹא יִשְׁבְּעוּ וַיִּלְיֵנוּ: יז וְאֲנִי |
 אֲשִׁיר עֶזְךָ וְאַרְגֵּן לְבִקְרָה חֲסִידְךָ כִּי-הָיִיתָ מְשֻׁנָּב לִי
 וּמָנוֹס בְּיוֹם צָר-לִי: יח עֲזִי אֵלֶיךָ אֲזַמְּרָה כִּי-אֱלֹהִים
 מְשֻׁנָּבִי אֱלֹהֵי חֲסִידִי:

עז א לְמַנְצֶחַ עַל-יְדוּתוֹן לְאַסָּף מְזֻמּוֹר: ב קוֹלִי *
 אֶל-אֱלֹהִים וְאַעֲעֶקֶה קוֹלִי אֶל-אֱלֹהִים וְהֶאֱזִין
 אֵלַי: ג בְּיוֹם צָרָתִי אֲדַנִּי דָרְשֵׁתִי יָדִי | לִילָה נִגְרָה
 וְלֹא תִפּוּג מֵאַנָּה הִנָּחֻם נִפְשִׁי: ד אֲזַכָּרָה אֱלֹהִים
 וְאַהֲמִיָּה אֲשִׁיחָה | וְתַתְּעִטֶּף רוּחִי סָלָה: ה אַחֲזָתָה
 שְׁמֵרוֹת עֵינַי נִפְעַמְתִּי וְלֹא אֲדַבֵּר: ו חֲשַׁבְתִּי יָמִים
 מִקֶּדֶם שָׁנוֹת עוֹלָמִים: ז אֲזַכָּרָה נְגִינָתִי בְּלִילָה
 עִם-לִבִּי אֲשִׁיחָה וַיַּחֲפֹשׂ רוּחִי: ח הִלְעוֹלָמִים
 יִזְנַח | אֲדַנִּי וְלֹא-יִסִּיף לְרָצוֹת עוֹד: ט הָאִפֶּס לִנְצַח
 חֲסִידוֹ גָּמַר אָמַר לָדָר וְדָר: י הִשְׁכַּח חֲנוּת אֵל
 אִם-קִפֵּץ בָּאֵף רַחֲמָיו סָלָה: יא וְאָמַר חֲלוּתִי הִיא
 שָׁנוֹת יָמִין עֲלִיוֹן: יב אֲזַכּוֹר מַעַלְלֵי-יָהּ כִּי-אֲזַכָּרָה
 מִקֶּדֶם פְּלֹאֵךְ: יג וְהִגִּיתִי בְּכָל-פֶּעֶלְךָ וּבַעֲלִילוֹתֶיךָ
 אֲשִׁיחָה: יד אֱלֹהִים בִּקְדָּשׁ דִּרְכָּךְ מִי-אֵל גָּדוֹל
 בְּאֱלֹהִים: טו אַתָּה הָאֵל עֲשֵׂה פֶלֶא הוֹדַעַת בָּעַמִּים
 עֶזְךָ: טז גֹּאֲלֹת בְּזֹרַע עַמְּךָ בְּנֵי-יַעֲקֹב וַיּוֹסֶף סָלָה:
 יז רָאוּךְ מַיִם | אֱלֹהִים רָאוּךְ מַיִם יַחֲלוּ אֵף יִרְגְּזוּ

(*) באמרוך אל אלהים תכווין המילוי כזה אל"ף למ"ד אל"ף למ"ד ה"י יו"ד מ"ם

תהמות: ^{יח} זרמו מים | עבות קול נתנו שחקים
 אף־חצציד יתהלכו: ^{יט} קול רעמך | בגלגל האירו
 בָּרָקִים תִּבֵּל רָגְזָה וְתָרַעַשׁ הָאָרֶץ: ^כ בַּיָּם דָּרְכָךְ
 וּשְׁבִילְךָ בַּמַּיִם רַבִּים וְעִקְבוֹתֶיךָ לֹא נָדְעוּ:
 נְחִיתָ כִּצְאוֹן עִמָּךְ בִּיד־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן: ^{כא}

צ ^א תִּפְלָה לְמֹשֶׁה אִישׁ־הָאֱלֹהִים אֲדָנִי מֵעוֹן אֶתָּה
 הָיִיתָ לָּנוּ בָּדָר וְדָר: ^ב בְּטָרֶם | הָרִים יָלְדוּ
 וְתַחֲלִיל אָרֶץ וְתִבֵּל וּמֵעוֹלָם עַד־עוֹלָם אֶתָּה אֵל:
 ג תָּשֵׁב אֲנוֹשׁ עַד־דָּכָא וְתֹאמַר שׁוּבוּ בְנֵי־אָדָם:
 ד כִּי אָלֶף שָׁנִים בָּעֵינֶיךָ כְּיוֹם אֶתְמוּל כִּי יַעֲבֹר
 וְאַשְׁמֹרֶה בְּלִילָה: ^ה זֶרְמַתָּם שָׁנָה יִהְיוּ בִּבְקָר
 כְּחֹצִיר יַחֲלֶף: ^ו בִּבְקָר יִצִּיץ וְחֲלֶף לָעָרֶב יִמּוּלֵל
 וַיָּבֶשׁ: ^ז כִּי־כָלִינוּ בְּאַפָּךְ וּבַחֲמַתְךָ נִבְהָלְנוּ:
 ח שָׁתָה עֹנִיתִינוּ לְנִגְדְּךָ עָלְמָנוּ לְמֹאזֹר פָּנֶיךָ: ^ט כִּי
 כָּל־יָמִינוּ פָּנוּ בְּעִבְרַתְךָ כָּלִינוּ שָׁנִינוּ כְּמוֹ־הֶהָה:
 י יָמֵי־שָׁנוֹתִינוּ בָּהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה וְאִם בְּגִבּוֹרֶת |
 שְׁמוֹנִים שָׁנָה וְרֹהֶבָם עָמַל וְאוֹן כִּי־גֹז חִישׁ וְנָעָפָה:
 יא מִי־יֹדַע עֹז אַפָּךְ וּכְיֹרֶאתְךָ עִבְרַתְךָ: ^{יב} לְמִנּוֹת
 יָמִינוּ כִּן הוֹדַע וְנָבֵא לִבָּב חֲכָמָה: ^{יג} שׁוּבָה יְהוָה
 עַד־מָתִי וְהִנָּחֵם עַל־עֲבֹדֶיךָ: ^{יד} שִׁבְעֵנוּ בִּבְקָר
 חֲסִדְךָ וְנִרְנְנָה וְנִשְׁמָחָה בְּכָל־יָמִינוּ: ^{טו} שְׁמַחְנוּ
 כִּימוֹת עֲנִיתֵנוּ שָׁנוֹת רָאִינוּ רָעָה: ^{טז} יִרְאָה אֶל־
 עֲבֹדֶיךָ פָּעֲלָךְ וְהִדְרָךְ עַל־בְּנֵיהֶם: ^{יז} וַיְהִי | נָעַם

אֲדַנִּי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָה עָלֵינוּ
וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָהוּ:

קה א הוֹדוּ לַיהוָה קִרְאוּ בִשְׁמוֹ הוֹדִיעוּ בְּעַמִּים
עֲלִילוֹתָיו: ב שִׁירוּ-לוֹ זַמְרוּ-לוֹ שִׁיחוּ בְּכָל-
נִפְלְאוֹתָיו: ג הִתְהַלְלוּ בְּשֵׁם קִדְשׁוֹ יִשְׁמַח לֵב |
מְבַקְשֵׁי יְהוָה: ד דִּרְשׁוּ יְהוָה וְעִזּוּ בִקְשׁוֹ פָּנָיו
תִּמְיֹד: ה זָכְרוּ נִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר-עָשָׂה מִפְתִּי
וּמִשְׁפְּטֵי-פִיו: ו זָרַע אֲבָרָהֶם עֲבָדוּ בְּנֵי יַעֲקֹב
בְּחִירָיו: ז הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל-הָאָרֶץ
מִשְׁפָּטָיו: ח זָכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דָּבָר צִוָּה לְאַלְף
דּוֹר: ט אֲשֶׁר כָּרַת אֶת-אֲבָרָהֶם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִשְׁחָק:
י וַיַּעֲמִידָהּ לְיַעֲקֹב לְחֹק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם:
יא לֵאמֹר לָךְ אֶתֵּן אֶת-אֶרֶץ-כְּנָעַן חֶבֶל נַחֲלַתְכֶם:
יב בְּהִיוֹתָם מְתֵי מִסְפָּר כְּמַעֲט וְגָרִים בָּהֶם:
יג וַיִּתְּהִלְכוּ מִגּוֹי אֶל-גּוֹי מִמַּמְלָכָה אֶל-עַם אֲחֵר:
יד לֹא-הִנִּיחַ אָדָם לַעֲשֹׂקָם וַיּוֹכַח עֲלֵיהֶם מְלָכִים:
טו אֶל-תִּגְעוּ בְּמִשְׁיַחִי וּלְגִבֵּי־אִי אֶל-תִּרְעוּ:
טז וַיִּקְרָא רָעַב עַל-הָאָרֶץ כָּל-מִטְהַלְחֵם שָׂבָר:
יז שָׁלַח לְפָנֵיהֶם אִישׁ לָעֶבֶד נִמְכָּר יוֹסֵף: יח עָנוּ
בְּכָבֶל רָגְלוֹ בְּרֹזֶל בָּאָה נִפְשׁוֹ: יט עַד-עַתָּה
בֹּא-דְבָרוֹ אִמְרַת יְהוָה צְרַפְתָּהוּ: כ שָׁלַח מֶלֶךְ
וַיִּתִּירָהוּ מִשְׁל עַמִּים וַיַּפְתִּיחֵהוּ: כא שָׁמוֹ אֲדוֹן
לְבֵיתוֹ וּמִשְׁל בְּכָל-קִנְיָנוֹ: כב לְאַסֹּר שָׂרָיו בְּנִפְשׁוֹ

וְזִקְנָיו יַחֲבִיבֵם: כג וַיָּבֹא יִשְׂרָאֵל מִצִּירִים וַיַּעֲקֹב גֵּר
בְּאֶרֶץ-חָם: כד וַיִּפֹּר אֶת-עֲמוּ מָאֵד וַיַּעֲצִמְהוּ
מִצִּירָיו: כה הִפֵּךְ לָבָם לְשֵׁנָא עֲמוּ לְהִתְנַבֵּל בְּעִבְדָּיו:
כו שָׁלַח מֹשֶׁה עֲבָדָיו אֶהֱרֹן אֲשֶׁר בָּחַר-בּוֹ: כז שָׁמוּ
בָם דְּבָרֵי אֱתוֹתָיו וּמִפְתִּים בְּאֶרֶץ חָם: כח שָׁלַח
חֹשֶׁךְ וַיַּחֲשֹׁךְ וְלֹא-מָרוּ אֶת-דְּבָרוֹ: כט הִפֵּךְ אֶת-
מִימֵיהֶם לָדָם וַיָּמָת אֶת-דִּגְתָּם: ל שְׂרָץ אֲרָצָם
צִפְרֻדִּים בְּחֹדְרֵי מַלְכֵיהֶם: לא אָמַר וַיָּבֹא עָרֹב
בָּנִים בְּכָל-גְּבוּלָם: לב נָתַן גְּשָׁמֵיהֶם בָּרָד אֵשׁ
לְהַבּוֹת בְּאֲרָצָם: לג וַיֵּךְ גִּפְנִים וּתְאֵנֹתָם וַיִּשְׁבֹּר עֵץ
גְּבוּלָם: לד אָמַר וַיָּבֹא אֲרָבָה וַיִּלֶּק וַאֲיִן מִסִּפְרָ:
לה וַיֹּאכַל כָּל-עֵשֶׂב בְּאֲרָצָם וַיֹּאכַל פְּרִי אֲדָמָתָם:
לו וַיֵּךְ כָּל-בְּכוֹר בְּאֲרָצָם רֵאשִׁית לְכָל-אוֹנָם:
לז וַיּוֹצִיאֵם בְּכֶסֶף וְזָהָב וַאֲיִן בְּשֹׁבְטָיו כּוֹשֵׁל:
לח שָׂמַח מִצִּירִים בַּעֲצָתָם כִּי-נָפַל פַּחַדָם עֲלֵיהֶם:
לט פָּרַשׁ עֲנָן לְמִסְדָּךְ וְאֵשׁ לְהֹאִיר לַיְלָה: מ שָׁאֵל
וַיָּבֹא שָׁלוֹ וְלֶחֶם שָׁמַיִם יִשְׁבִּיעֵם: מא פָּתַח צוּר
וַיִּזְוְבוּ מַיִם הִלְכוּ בַּעֲצוֹת נֹהֵר: מב כִּי-זָכַר אֶת-
דְּבַר קָדְשׁוֹ אֶת-אַבְרָהָם עֲבָדָיו: מג וַיּוֹצֵא עֲמוּ
בְשָׁשׂוֹן בְּרָנָה אֶת-בְּחִירָיו: מד וַיִּתֵּן לָהֶם אֲרָצוֹת
גּוֹיִם וַעֲמַל לְאֻמִּים יִירָשׁוּ: מה בַּעֲבוּר אֵל יִשְׁמְרוּ
חֻקָּיו וְתוֹרֹתָיו יִגְצְרוּ הַלְלוּיָהּ:

קלז א על־נְהָרוֹת | בְּבֹל שָׁם יִשְׁבְּנוּ גַם־בְּכִינוּ
 בְּזָכְרֵנוּ אֶת־צִיּוֹן: ב על־עַרְבִים בְּתוֹכָהּ תִּלְיֵנוּ
 בְּנִרוֹתֵינוּ: ג כִּי שָׁם שְׁאֵלוּנוּ שׁוֹבֵינוּ דְּבָרֵי־שִׁיר
 וְתוֹלְלֵינוּ שְׁמַחָה שִׁירוּ לָנוּ מִשִּׁיר צִיּוֹן: ד אֵיךְ נָשִׁיר
 אֶת־שִׁיר־יְהוָה עַל אֲדָמַת נֹכַר: ה אִם־אֶשְׁכַּחַךְ
 יְרוּשָׁלַם תִּשְׁכַּח מִיָּמִי: ו תִּדְבֹּק לְשׁוֹנִי | לְחַפִּי
 אִם־לֹא אֶזְכְּרִי אִם־לֹא אֶעֱלֶה אֶת־יְרוּשָׁלַם עַל
 רֹאשׁ שְׁמַחָתִי: ז זָכַר יְהוָה | לְבָנֵי אֲדוֹם אֵת יוֹם
 יְרוּשָׁלַם הָאֲמָרִים עָרוּ | עָרוּ עַד הַיְסוֹד בָּהּ:
 ח בַּת־בְּבֹל הַשְׁדּוּדָה אֲשֶׁרִי שִׁישָׁלֶם־לָךְ אֶת־
 גְּמוּלָךְ שְׁגִמְלָתָ לָנוּ: ט אֲשֶׁרִי | שִׁיאֲחֹז וְנִפְץ אֶת־
 עַלְלִיךְ אֶל־הַסֵּלַע:

קנ א הִלְלוּיָהּ | הִלְלוּ־אֵל בְּקֹדֶשׁוֹ הִלְלוּהוּ בְּרָקִיעַ
 עֲזוֹ: ב הִלְלוּהוּ בְּגִבּוֹרָתוֹ הִלְלוּהוּ כְּרֹב גְּדָלוֹ:
 ג הִלְלוּהוּ בְּתִקְעַ שׁוֹפָר הִלְלוּהוּ בְּנִבְל וּכְנֹר:
 ד הִלְלוּהוּ בְּתֹף וּמַחּוֹל הִלְלוּהוּ בְּמִנִּים וְעִגְבִּ:
 ה הִלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי־שִׁמְעַ הִלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי תְרוּעָה:
 ו כֹּל הַנְּשָׁמָה תִּהְלֵל יָהּ הִלְלוּיָהּ:

אחר שסיים תהלים יאמר זה:

מי יתן מציון ישועת ישראל בשוב יהוה שכבות עמו יגל מעקב ישמח ישראל:
 ותשועת צדיקים מיהוה מעוֹזם בעת צרה: ויעזרום יהוה ויפלטם ויפלטם
 מרשעים ויושיעם כי חסו בו: